

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA VIEŠOJO TRANSPORTO ELEKTRONINIO BILIETO SISTEMOS LIETUVOJE

2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. VA-P-90-1-15
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant pavedimus:

2010-10-15 Nr. P-90-1, P-90-1-1, P-90-1-2, P-90-1-3, P-90-1-4

2011-02-08 Nr. P-90-1-5 ir 2011-03-07 Nr. P-90-1-6

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Rimgaudas Gamulis (grupės vadovas)

Aurelija Martinkutė

Loreta Tomickytė-Šajaukienė

Kęstutis Kumetaitis

Auditas pradėtas 2010-10-15

Auditas baigtas 2011-09-30

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti

Valstybės kontrolės interneto puslapyje

adresu www.vkontrolė.lt

TURINYS

Santrauka	3
Ižanga	5
Audito apimtis ir metodai	6
Audito rezultatai	8
1. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo rezultatai	8
2. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų patogumas ir paslaugų prieinamumas	13
2.1. Sistemų veiklos suderinamumas	14
2.2. Keleivių galimybės geriau planuoti laiką ir taupyti išlaidas	17
2.3. Elektroninio bilieto vaidmuo didinant viešojo transporto patrauklumą	21
2.4. Elektroninio bilieto paslaugų tinklas Lietuvoje	23
3. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų įtaka šio transporto optimizavimui	25
4. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų plėtra	27
Išvados ir rekomendacijos	32
Priedai	35

SANTRAUKA

Valstybės kontrolė atliko Lietuvos viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų auditą, kurio tikslas – įvertinti viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo rezultatyvumą.

Audito metu nustatyta, kad Lietuvoje nepakankamai koordinuojamas elektroninio bilieto sistemų kūrimas ir kontroliuojama jų plėtra, netolygiai ir nesistemiškai plėtojamos šios sistemos.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės 2004 m. pradėjo bendrai kurti elektroninio bilieto sistemas anksčiau negu Lietuvoje patvirtinta Ilgalaikė (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija. Nuo 2005 m. Susisiekimo ministerija, turėjusi koordinuoti šią strategiją, ir nuo 2008 m. planavusi diegti elektroninio bilieto sistemas, susietas su savivaldybių viešojo transporto elektroninio bilieto sistemomis, neturėjo aiškios elektroninio bilieto nacionalinės vizijos; nenustatė svarbiausių plėtros kryptių ir siektinų rezultatų, neparengė teisinių reikalavimų, metodologijų ar rekomendacijų, užtikrinančių tokių sistemų veiklą ir suderinamumą.

Vėluojant elektroninio bilieto sistemų teisiniam reglamentavimui, ir, neturėdamos pakankamai aiškių orientyrų, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės kūrė elektroninio bilieto sistemas vadovaudamosi savo vizija ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos sutarties reikalavimais. Šių miestų elektroninio bilieto sistemų ir susijusios infrastruktūros diegimui ir plėtrai 2004–2010 m. panaudota 33,87 mln. Lt Europos Sąjungos struktūrinių fondų, savivaldybių ir viešojo transporto įmonių, įstaigų ir bendrovių lėšų, tačiau planuoti rezultatai iki galo nepasiekti.

Nustatyta, kad elektroninio bilieto projekto administravimą ir jo įgyvendinimo priežiūrą vykdžiusios institucijos neužtikrino, kad šio projekto kiekybiniai rodikliai būtų tinkami jo rezultatams įvertinti. Savivaldybės nepakankamai kontroliuoja, kaip siekiama elektroninio bilieto sistemų kūrimo ir plėtros rezultatų, kaip valdoma šių sistemų įranga ir kitas informacinis turtas.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose įdiegtos elektroninio bilieto sistemos turėjo trūkumų, neužtikrino keleiviams palankių naudojimosi sistema sąlygų, nepadidino viešojo transporto naudotojų skaičiaus, o sukurtų sistemų pridėtinė vertė keleiviams ir kitoms savivaldybėms – nedidelė.

Nustatytų problemų sprendimui auditoriai rekomendavo Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijoms sudaryti elektroninio bilieto sistemų kūrimo užbaigimo galutinę sąmatą, patvirtinti esamų trūkumų šalinimo planus, peržiūrėti su elektroninio bilieto sistemų plėtra susijusius strateginius dokumentus.

Miestams rekomenduota patvirtinti elektroninio bilieto sistemų kūrimo ir saugos dokumentaciją, įteisinti eksploatuojamas elektroninio bilieto sistemas, pasirašyti visos elektroninio bilieto projekto metu įsigytos techninės ir programinės įrangos perdavimo sutartis, o nenaudojamą

įrangą panaudoti arba priimti sprendimus dėl tolesnio jos naudojimo. Be to, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijoms rekomenduota pasirašyti tarpusavio susitarimus dėl elektroninio bilietai sistemų veiklos suderinamumo (duomenų mainų, saugumo užtikrinimo), paskelbti sąlygas ir informaciją kitoms savivaldybėms, kaip būtų galima naudotis jau sukurtomis elektroninio bilietai sistemomis, arba suderinti turimas elektroninio bilietai sistemas su jau sukurtomis.

Susisiekimo ministerijai pasiūlyta strateginiuose dokumentuose patvirtinti elektroninio bilietai sistemų kūrimo ir plėtojimo pagrindines nuostatas, kryptis ir siektinus rezultatus; patvirtinti elektroninio bilietai koncepciją (elektroninio bilietai sąvoka, sąveikumas tarp diegiamų sistemų, institucijų pareigos ir atsakomybė).

Pažymėtina, kad audito metu dalį nustatytų trūkumų Vilniaus, Kauno, Klaipėdos miestų savivaldybių administracijos pašalino, matyti elektroninio bilietai sistemų valdymo pažanga, o Susisiekimo ministerija 2011 m. liepos ir rugpjūčio mėn. pateikė Lietuvos Respublikos Seimui įstatymų pataisas, nustatančias aiškesnę elektroninio bilietai teisinę reglamentavimą.

IŽANGA

Šiuolaikinės technologijos suteikia galimybes popierinius keleivio bilietus pakeisti elektroniniais. Pasaulyje viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų sudėtinės dalys ir technologinės realizavimo formos yra įvairios – tai elektroninės kortelės, lipdukai, NFC (angl. *Near field communication*) mobilieji telefonai, įvairūs technologiniai standartai (ISO, ITSO, RKF)¹. Japonijoje, Kinijoje, Kanadoje šios sistemos susiejamos su bankinėmis kortelėmis ir elektronine pinigine, o su vartotojo elektroniniu identifikavimu – Estijoje ir kt.

Pirmąsias viešojo transporto elektroninio bilieto sistemas Lietuvoje daugiau kaip septynerius metus diegia Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijos. Planuota, kad šiuose miestuose bus įdiegtos ir suderintos visuomeninio miesto transporto valdymo ir apmokėjimo elektroninėmis priemonėmis už keleivių pervežimą sistemos, kurios leis sumažinti miestų valdymo institucijų sąnaudas ir užtikrins palankias sistemos naudojimo sąlygas keleiviams nepriklausomai nuo jų socialinės ir geografinės padėties.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų ir susijusios infrastruktūros diegimo ir plėtros darbams iki 2011 m. panaudota 33,87 mln. Lt Europos Sąjungos struktūrinių fondų, savivaldybių ir viešojo transporto įmonių, įstaigų ir bendrovių lėšų, tačiau viešojoje erdvėje plačiai diskutuojama, kad savivaldybėse viešojo transporto elektroninio bilieto sistemos nebaigtos kurti, o investicijos į infrastruktūrą nepasiteisino.

Savivaldybių idėja panaudoti elektroninius atsiskaitymus už kelionę viešuoju transportu prieš trejus metus pradėta įgyvendinti ir nacionaliniu mastu. Susisiekimo ministerija nuo 2008 m. planavo elektroninio bilieto sistemą diegti geležinkelių transporte ir numatė ją sujungti su savivaldybių viešojo transporto elektroninio bilieto sistemomis, o 2010 m. – kurti ir plėtoti nacionalinio elektroninio bilieto ir tarpusavio atsiskaitymų sistemą. Jos sukūrimui ir plėtrai 2007–2013 m. suplanuota 20 mln. Lt Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų, tačiau projektai, susiję su nacionaliniu viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimu ir plėtra, nepradėti įgyvendinti. Šalyje nesuforuota viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo ir plėtros politika, teisės aktuose nėra nustatytos elektroninio bilieto ir elektroninio bilieto sistemų sąvokos, sudėtinės dalys, technologinės realizavimo formos.

Tai paskatino Valstybės kontrolę atlikti valstybinį auditą „Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemos Lietuvoje“, siekiant įvertinti elektroninio bilieto sistemų kūrimo rezultatyvumą.

¹ ISO – tarptautinė standartizacijos organizacija jungianti nacionalines standartizacijos įstaigas, siūlanti išmaniųjų kortelių standartus. ITSO – tarptautinė bilietų ir išmaniųjų kortelių standartizacijos organizacija Didžiojoje Britanijoje. RKF – Danijos, Norvegijos ir Švedijos transporto operatorių asociacija vienijanti šiaurės šalių kelionės korteles.

AUDITO APIMTIS IR METODAI

Audito objektas – viešojo transporto elektroninio bilieto sistemos.

Audito subjektai – Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijos, akcinė bendrovė „Lietuvos geležinkeliai“ ir viešoji įstaiga Centrinė projektų valdymo agentūra.

Audito tikslas – įvertinti viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo rezultatyvumą.

Audito procesas. Informaciją apie viešojo transporto elektroninio bilieto (toliau – el. bilietas) sistemų kūrimo rezultatus rinkome Vilniaus, Kauno, Klaipėdos miesto savivaldybių administracijose ir šių miestų susisiekimo paslaugas teikiančiose įmonėse, įstaigose ir bendrovėse, taip pat viešojoje įstaigoje Centrinėje projektų valdymo agentūroje, akcinėje bendrovėje „Lietuvos geležinkeliai“, Susisiekimo ministerijoje ir Informacinės visuomenės plėtros komitete prie Susisiekimo ministerijos.

Siekdami kuo geriau identifikuoti viešojo transporto el. bilieto sistemų kūrimo proceso poreikius ir trūkumus, nustatyti galimus trūkumų sprendimo būdus pateikėme klausimynus 56 savivaldybėms. Galimas el. bilieto sistemų integracijos problemas aptarėme su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centro ir Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnybos prie Finansų ministerijos darbuotojais. Susipažinome su pastarųjų metų intelektinių transporto sistemų, miestų viešojo transporto organizavimo ir el. bilieto sistemų kūrimo moksliniais darbais ir kitų šalių patirtimi šiose srityse². Nagrinėjome teisės aktus, susijusius su el. bilieto sistemų įgyvendinimu.

Audituojamas laikotarpis: 2004–2011 m. balandžio mėn. Siekiant išsamaus ir pagrįsto vertinimo kai kuriais atvejais buvo naudojami kitų laikotarpių duomenys, susiję su priimtais el. bilieto sistemų kūrimo sprendimais ir jų įgyvendinimu. Audito įrodymai gauti taikant patikrinimo (dokumentų nagrinėjimo), apklausos (klausimų pateikimas ir atsakymų į juos gavimas, pokalbiai), skaičiavimo (aritmetinių veiksmų atlikimas), stebėjimo (procesų, procedūrų) ir analitinės procedūras.

Valstybinis auditas atliktas vadovaujantis Valstybinio audito reikalavimais³. El. bilieto sistemų plėtros pokyčių visuma vertinta atsižvelgiant į pasaulyje pripažintos gerosios informacinių sistemų valdymo praktikos CobIT⁴ rekomendacijas ir Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimus

² M. Burinskienės, G. M. Paliulio, R. Ušpalytės–Vitkūnienės, G. Jokubausko, J. Butkevičiaus intelektinių transporto sistemų, miestų viešojo transporto organizavimo ir el. bilieto sistemų kūrimo moksliniai darbai ir publikacijos, Vakarų Europos (Skandinavijos, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Prancūzijos), Rytų Europos (Lenkijos, Estijos, Latvijos, Slovakijos, Rusijos), Azijos (Hong Kongo, Kinijos, Japonijos) ir Jungtinių Amerikos Valstijų šios srities patirtimi.

³ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 patvirtinti Valstybinio audito reikalavimai (su vėlesniais pakeitimais).

⁴ CobIT (angl. *Control Objectives for Information and related Technologies*) – tarptautinės ISACA organizacijos standartas. CobIT aprašo informacinių sistemų valdymo gerąją praktiką.

ir rekomendacijas valstybės informacinių sistemų valdymui ir saugai⁵.

Atlikdami auditą laikėmės prielaidos, kad auditoriams pateikti duomenys yra teisingi, dokumentai – išsamūs ir galutiniai, o dokumentų kopijos atitinka originalus.

Audito ataskaitoje vartojamos santrumpos ir sąvokos:

Bilietas – keleivio vežimo sutartį patvirtinantis dokumentas.

CPVA – VšĮ Centrinė projektų valdymo agentūra.

Elektroninė piniginė* – el. kortelė, naudojama atsiskaitymui už paslaugas, kurioje įrašyti el. pinigai, jų ekvivalentas ar el. bilietai. Atsiskaitant už paslaugas, iš kortelės nurašomas pinigų, jų ekvivalento ar bilietų kiekis, atitinkantis mokestį už paslaugą.

Elektroninės paslaugos* – bet kuri veikla ar nauda, kurią viena šalis gali pasiūlyti kitai naudojant informacinių technologijų priemones ir kuri yra nemateriali bei negali tapti nuosavybe.

Elektroninio bilieto kortelė* – standartizuota kortelė, naudojama atsiskaitymams už važiavimo ir kitas paslaugas.

Viešojo transporto elektroninio bilieto sistema* – el. bilieto informacijos, susijusios su keleivių vežimu kelių, geležinkelių ar vandens transporto priemonėmis reguliariais maršrutais, apdorojimo procesus vykdančios sistemos, kurios veikia informacinių technologijų pagrindu.

Viešojo transporto elektroninis bilietas* – skaitmeninėje laikmenoje saugomas dokumentas, kuriuo suteikiama teisė vykti keleiviniu transportu. El. keleivio bilietu laikomas ir el. būdu įgytas ir atspausdintas bilietas.

GPRS – mobiliojo ryšio technologija, skirta duomenims perduoti (angl. *General Packet Radio Service*).

GPS – globali padėties nustatymo sistema (angl. *Global Positioning System*).

IVPK – Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos⁶.

Keleivis – fizinis asmuo, kuris pagal sutartį arba kitu teisiniu pagrindu naudojasi kelių transporto priemone, taip pat kitomis vežėjo teikiamomis paslaugomis.

Mikromokėjimai* – mažos trukmės (iki 2 sekundžių) mokėjimas, kai prekės ar paslaugos kaina neviršija 150 litų.

Personalizuota elektroninio bilieto kortelė* – el. bilieto kortelė, kurioje įrašyta ir (arba) išspausdinta informacija identifikuojanti kortelės vartotoją, pavyzdžiui gali būti kortelėje įrašytas asmens kodas, ant kortelės išspausdinta nuotrauka ir pan.

SMS – trumpųjų žinučių paslauga (angl. *short message service*).

WAP – tarptautinis standartas belaidžio ryšio sistemoms (angl. *Wireless Application Protocol*).

⁵ Atsižvelgiant į tai, kad savivaldybėse el. bilieto sistemos, apdorodamos el. bilieto informaciją ir procesus, veikia informacinių technologijų pagrindu ir yra reikalingos įstaigoms teisės aktų nustatytoms funkcijoms vykdyti, joms turėtų būti taikomi tokie pat reikalavimai kaip ir valstybės informacinėms sistemoms.

⁶ Iki 2010-06-16 Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

* Sąvokos apibrėžtos mokslinėje literatūroje, savivaldybių tarybų sprendimuose ir teisės aktų projektuose.

AUDITO REZULTATAI

1. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo rezultatai

El. bilieto sistemoms būdingi informacinių sistemų kūrimo darbai nuo sistemos koncepcijos sukūrimo pradžios iki veikimo pabaigos. Laikantis tarptautinių rekomendacijų informacinių sistemų kūrimo stadijos, etapai, dokumentai ir taikomos kontrolės priemonės turi užtikrinti, kad kūrimo rezultatai bus pasiekti sutartais terminais, pagal sutartą biudžetą ir kokybę. Kiekvieno etapo pabaigoje turėtų būti gaunami konkretūs rezultatai (nustatyti kūrimo tikslai, vertinimo kriterijai, būsiami naudotojai, techninė ir programinė įranga ir kt.), kad pagal juos būtų galima racionaliai planuoti ir organizuoti sistemos kūrimo veiklą.

Lietuvos didžiųjų miestų (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) savivaldybės 2004 m. nutarė kartu dalyvauti projekte „Elektroninio bilieto viešajame transporte ir keleivių informavimo sistemos sukūrimas“ ir pateikė paraišką ES struktūrinių fondų paramai gauti. 2005 m. pasirašyta paramos teikimo sutartis, kurioje projekto vykdytojas (Vilniaus miesto savivaldybės administracija) kartu su partneriais (Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijomis) iki 2007 m. birželio 28 d. įsipareigojo įgyvendinti minėtą projektą ir pasiekti jo tikslą įdiegiant viešojo transporto priemonėse teikiamas el. paslaugas trijose srityse (1 lentelė).

1 lentelė. El. bilieto viešajame transporte ir keleivių informavimo sistemos sukūrimo projekto tikslas, numatytų teikti el. paslaugų sritys ir jų pagrindiniai elementai

Projekto tikslas – sukurti ir įdiegti vieną (tarp Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų suderintą) visuomeninio miesto transporto valdymo bei apmokėjimo elektroninėmis priemonėmis už keleivių pervežimą sistemą, siekiančią sumažinti miesto valdymo institucijų sąnaudas ir užtikrinančią palankias sistemos naudojimosi sąlygas keleiviams nepriklausomai nuo jų socialinės ir geografinės padėties.	
Apmokėjimo už transportą ir bilietų infrastruktūra	El. nekontaktinė bilietų kortelė, palaikanti tiek laikinius (mėnesinius ir pan.) el. transporto bilietus, tiek kartinius transporto bilietus; el. bilieto užsakymo, įsigijimo ir papildymo sistema; el. bilieto žymėjimo ir kontrolės sistema; informacinė internetinė el. kortelių aptarnavimo sistema.
Keleivių informavimo sistemos infrastruktūra	Infrastruktūrą sudaro dinaminis ir interaktyvus turiniai. Dinaminį turinį sudaro informacija apie viešojo transporto priemonės geografinę padėtį esamu momentu, kurią galima gauti internetu, mobiliojo ryšio priemonėmis (WAP, SMS), dinaminio turinio švieslenčių sistema ir švieslentės. Interaktyvi sistema veikia internete ir leidžia atlikti sudėtingus paklausimus kaip laiko ar pinigų požiūriu optimaliai planuoti savo keliones miesto viešuoju transportu.
Transporto valdymo ir kontrolės infrastruktūra	GPRS modema perduodantys informaciją apie transporto priemonės geografinę poziciją į centrinį dispečerinį punktą ir prireikus gaunantys atitinkamą valdymo informaciją iš valdymo punkto; transporto priemonės borto kompiuteriai ir, kai kuriais atvejais, GPS moduliai. Transporto priemonės geografinę padėtį nustatoma pagal GPS arba borto kompiuteryje kaupiamus duomenis.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal CPVA pateiktą medžiagą.

Transporto valdymo ir kontrolės, keleivių informavimo sistemos ir apmokėjimo už transportą ir bilietų infrastruktūros Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose turėjo būti sukurtos iki 2007 m. birželio 28 d., tačiau projekto įgyvendinimo terminai keitėsi keturis kartus dėl ginčų sprendimo teismuose, projekto darbų ir techninės įrangos diegimo vėlavimo, o galutinių rezultatų įgyvendinimas buvo atidėtas dvejiems metams nuo pirminėje sutartyje numatyto termino.

Vilniaus miesto savivaldybės administracijai 2009 m. birželio 15 d. baigus vykdyti projektą, CPVA atliko patikrą ir visuose trijuose miestuose nustatė trūkumų (neužtikrinamas tinkamas

sistemos veikimas, numatytų paslaugų teikimas visa apimtimi ir kt.), kuriuos projekto vykdytojas su partneriais įsipareigojo pašalinti iki 2010 m. gruodžio 24 d. CPVA, 2011 m. sausio mėn. atlikusi patikrą, nustatė, kad miestų įsipareigojimai iki 2010 m. gruodžio 24 d. buvo įvykdyti iš dalies, nes apmokėjimo už transportą ir bilietų infrastruktūros sritis Vilniaus mieste įgyvendinta 52,5 proc., Kaune 82,5 proc., Klaipėdoje 67,5 proc. Keleivių informavimo sistemos infrastruktūros sritis Vilniaus mieste įgyvendinta 32,5 proc., Kaune 100 proc., Klaipėdoje 57,5 proc. Visuose miestuose transporto valdymo ir kontrolės infrastruktūros sritis įgyvendinta 100 proc.

Paramos teikimo sutarties prieduose pateiktose projekto atrankos komiteto rekomendacijose Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestams rekomenduota apmokėjimo už transportą ir bilietų infrastruktūros sritį kurti diegiant bendrą el. bilieto sistemą su vienu mokėjimus administruojančiu centru (apskaitos operatoriumi), tačiau miestai pasirinko skirtingus viešojo transporto priemonėse teikiamų el. paslaugų diegimo būdus. Kauno mieste projekto lėšomis buvo įdiegta el. bilieto mokėjimus administruojančio centro techninė ir programinė įranga. Vilniaus ir Klaipėdos miestuose el. bilieto mokėjimus administruojantis centras (programinė įranga, valdanti el. bilieto apskaitos infrastruktūrą) projekto lėšomis nebuvo diegiamas, o nuo 2007 m. šias paslaugas miestai perka iš UAB „Virtualus paslaugų operatorius“. Be to, Vilniaus mieste siekiant užtikrinti kartinio el. bilieto pildymo ir platinimo galimybes 2010 m. gruodžio 23 d. SĮ „Susisiekimo paslaugos“ pradėjo eksploatuoti ketvirtą el. bilieto mokėjimus administruojantį centrą (kartinio el. bilieto apskaitos sistemą). Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai, neatsižvelgę į paramos teikimo sutartyje pateiktas projekto atrankos komiteto rekomendacijas, kūrė sudėtingą apmokėjimo už transportą ir bilietų infrastruktūrą su keliais mokėjimus administruojančiais centrais, o ne jos paprastesnį variantą su vienu mokėjimus administruojančiu centru ir turėjo papildomai spręsti skirtingų sistemų suderinamumo klausimus.

Vilniaus ir Klaipėdos miestuose galiojančiose sutartyse su UAB „Virtualus paslaugų operatorius“ nėra sąlygų, kurios užtikrintų, kad sukurta ir įdiegta duomenų bazių aptarnavimo paslaugų operatoriaus sistema būtų suderinta tarp miestų, vykdančių šį projektą. Be to, šiuose miestuose gali sutrikti el. bilieto sistemų veikla ir gali būti neužtikrintas el. bilieto sistemų veiklos tęstinumas, nes Vilniuje gali nutrūkti kartinio el. bilieto sistemos licencijos galiojimas, o Klaipėdoje – el. bilieto sistemų aptarnavimas.

Pavyzdys

Vilniuje 2010 m. gruodžio 23 d. įdiegtos el. bilieto apyvartos ir apskaitos sistemos licencija galiojo iki 2011 m. rugpjūčio 17 d. ir pagal sutartį paslaugų teikėjas šios licencijos galiojimą miestui gali nutraukti.

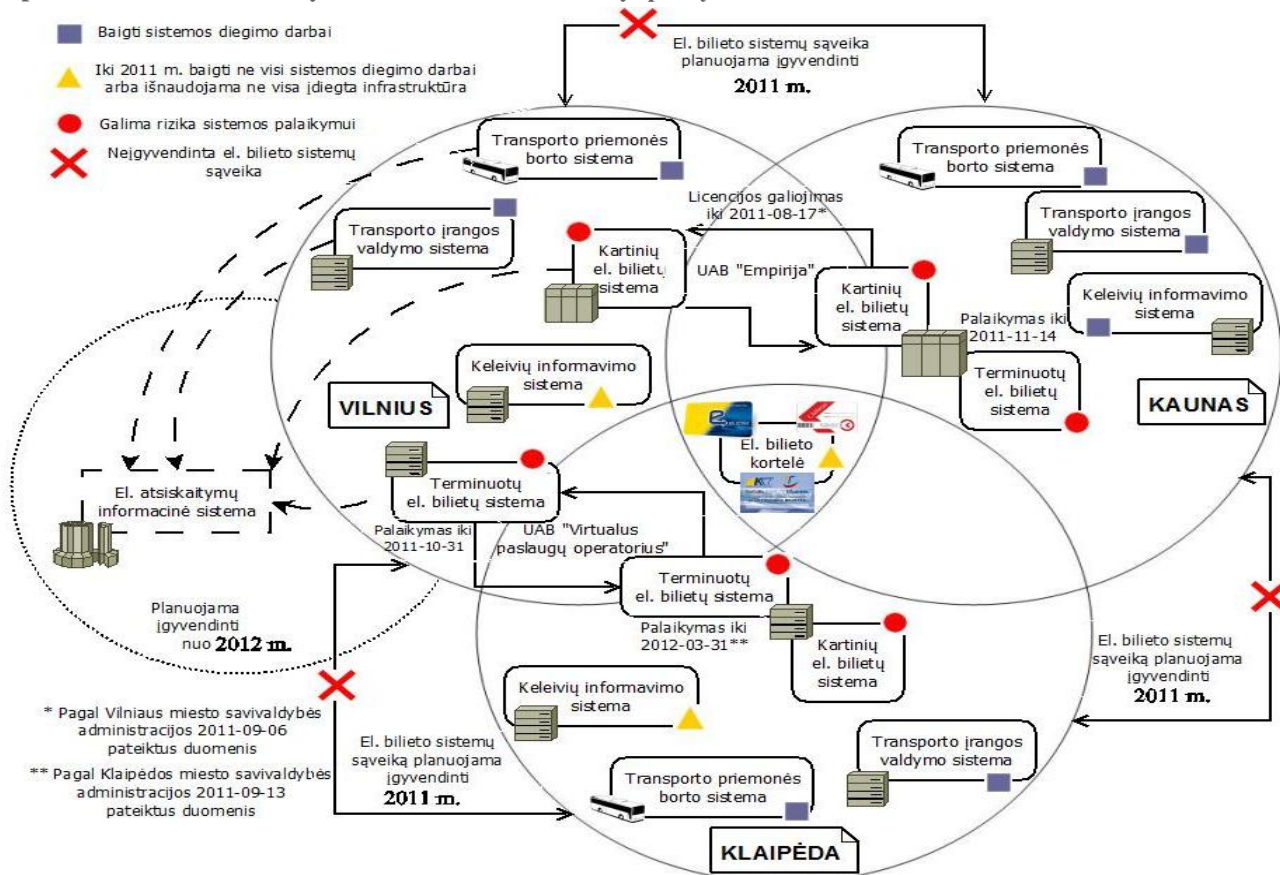
Klaipėdoje 2011 m. balandžio 1 d. sutartis su UAB „Virtualus paslaugų operatorius“ dėl el. bilieto duomenų bazės bei platintojų pajungimo ir aptarnavimo sudaryta su klaidomis, nes paslaugas pagal šią sutartį tiekėjas įsipareigojo teikti iki 2011 m. kovo 31 d. ir nepakeitus sutarties gali nustoti vykdyti Klaipėdos miesto el. bilieto duomenų bazės bei platintojų pajungimo ir aptarnavimo sutarties įsipareigojimus.

Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos atstovai teigia⁷, kad sutartyje su UAB „Virtualus paslaugų operatorius“ įsivėlusį klaidą ištaisys.

⁷ Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (4.28.)-R2-2960.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose audituojamuoju laikotarpiu buvo baigti ne visi el. bilieto sistemų diegimo darbai, neįgyvendinta numatyta miestų el. bilieto sistemų sąveika, išnaudojamos ne visos miestuose sukurtos infrastruktūros galimybės. Audito metu surinkta informacija rodo, kad el. bilieto projekto tikslas nėra iki galo pasiektas ir galutinius projekto rezultatus savivaldybės geriausiu atveju gali pasiekti iki 2012 m. (1 pav.).

1 pav. El. bilieto sistemų kūrimo rezultatai ir darbų apimtys iki 2011 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir CPVA pateiktą medžiagą.

El. bilietai projektą 2005 m. planuota įgyvendinti už 19,5 mln. Lt. 2008 m. pakeitus paramos teikimo sutartį, projekto vertė išaugo iki 20,7 mln. Lt, tačiau 2009 m. projekto vykdymui tinkamomis finansuoti lėšomis CPVA pripažino 20,2 mln. Lt. 2011 metais atlikusi projekto patikrą, įtariamo pažeidimo tyrimą ir nustatiusi pažeidimą, CPVA apskaičiavo, kad dalis projektui skirtos finansavimo buvo panaudota neefektyviai ir pasiūlė IVPK iš projekto vykdytojo susigrąžinti išmokėtos paramos už 4,8 mln. Lt. 2011 metais IVPK, remdamasis CPVA atliktos patikros rezultatais, pripažino 4,8 mln. Lt netinkamomis finansuoti projekto išlaidomis ir nustatė projekto vykdytojui per 60 kalendorinių dienų grąžinti šią išmokėtą lėšų dalį⁸. Projekto vykdytojui nesutikus su minėtu sprendimu dėl šios sumos grąžinimo, ginčas nuo 2011 m. balandžio 14 d. sprendžiamas teisme.

⁸ Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos direktoriaus 2011-03-17 įsakymas Nr. T-30 „Dėl Europos Sąjungos fondų ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto finansuojamo projekto Nr. BPD2004-ERPF-3.3.0-02-04/0012 vykdytojui Vilniaus miesto savivaldybės administracijai skirtos finansavimo lėšų sumos grąžinimo“.

Igyvendinant el. bilieto projektą Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai kartu su pagrindiniu projekto tikslu turėjo įvykdyti šešis projekto uždavinius. Jiems pasiekti sutartyje buvo numatyti vertinimo kriterijai, susiję su laukiamomis projekto pasekmėmis. Vilniaus miesto savivaldybės administracijai 2008 m. paprašius CPVA ir IVPK ir jiems pritarus sutarties įgyvendinimo metu nuspręsta atsisakyti visų el. bilieto projekto laukiamų projekto pasekmių ir jų rezultatų rodiklių vertinimo, išskyrus vieną – sukurtų / išsaugotų darbo vietų skaičius. Taigi, Vilniaus miesto savivaldybės administracijai ir projekto partneriams (Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijoms) nereikės atsiskaityti CPVA už planuotas projekto pasekmes (2 lentelėje jos nubrauktos). Šių miestų savivaldybių administracijos neturėjo tikslų duomenų kokią naudą įgyvendintas projektas davė institucijai ir visuomenei, nes tyrimų nebuvo atlikta.

2 lentelė. El. bilieto projekto laukiamų pasekmių rodiklių pakeitimai 2008 m.

Rodiklio pavadinimas	Matavimo vienetas	Laukiamų pasekmių kiekybinė išraiška
Sumažinti savivaldybių visuomeninio transporto administravimo kaštai	proc.	10
Sukurtų/išsaugotų darbo vietų skaičius	vnt.	6
Sumažinti visuomeninio transporto eksploataavimo kaštai	proc.	3
Sutaupyto keleivių laiko vertė (per metus)	Lt	4 800 000
Pritrauktų naujų keleivių skaičius	proc.	3
Taršių išmetamųjų visuomeninio transporto dujų mažėjimas	T	400
Papildomai sukuriama miestų elektroninių paslaugų pridėtinė vertė	Lt	Per 100 mln. Lt

Nubrauktas tekstas – 2008 m. atsisakyti rodikliai, jų matavimo vienetai ir laukiamų pasekmių kiekybinė išraiška.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal CPVA pateiktą medžiagą.

CPVA ir IVPK iki 2011 m. galėjo priimti sprendimus dėl projekto vykdymo eigos, tačiau to nepadarė, tikėdamiesi sėkmingos el. bilieto projekto pabaigos.

Pavyzdys

IVPK 2009 m. kovo 25 d. rašte Vilniaus miesto savivaldybės tarybai informavo, kad CPVA nustatė galimus Viešųjų pirkimų įstatymo, paramos teikimo sutarties nuostatų pažeidimus ir dėl šių pažeidimų IVPK gali nutraukti paramos teikimo sutartį ir pareikalauti grąžinti visas sumokėtas paramos lėšas (8,8 mln. Lt). Tačiau IVPK to nepadarė ir pasiūlė Vilniaus miesto savivaldybės tarybai keisti paramos teikimo sutartį su sąlyga, kad bus priimtas Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimas baigti projektą (pasiekti projekto tikslą) savo lėšomis iki 2009 m. birželio 30 d. ir kad paramos teikimo sutartyje Vilniaus miesto savivaldybės administracija prisiims šiuos įsipareigojimus iki 2009 m. balandžio 30 d.

Vilniaus miesto savivaldybės taryba ir administracija įvykdė IVPK iškeltas sąlygas, tačiau iki 2009 m. birželio 30 d. įvykdė ne visus prisiimtus įsipareigojimus. CPVA ir IVPK 2010 m. spalio 12 d. paramos sutarties keitimu dar kartą leido Vilniaus miesto savivaldybės administracijai iki 2010 m. gruodžio 24 d. pašalinti CPVA 2009 m. birželio 16–23 d. nustatytus trūkumus ir tik 2011 m. CPVA nustačius, kad paramos sutartyje numatytas projekto tikslas nėra pilnai pasiektas, o el. bilieto paslaugos teikiamos nepilna apimtimi, IVPK priėmė sprendimą dėl dalies (4,8 mln. Lt) projekto lėšų gražinimo.

Savivaldybių siekiami tikslai, veiksmai ir kriterijai plėtojant el. bilieto sistemas buvo nustatyti strateginiuose veiklos planuose ir programose, tačiau dalies su el. bilietu susijusių savivaldybių programų įgyvendinimo eiga nebuvo kontroliuojama, o strateginiuose dokumentuose numatytų el. bilieto sistemų kūrimo rezultatų įgyvendinimo kontrolė buvo nepakankama.

Pavyzdys

Vilniaus ir Klaipėdos miestų savivaldybių veiklos strateginiuose planuose buvo įtrauktos nuostatos plėtoti el. bilieto sistemas, tačiau nustatyti vertinimo kriterijai (pvz.: Vilniaus miesto savivaldybės interneto svetainės lankytojų skaičius, Klaipėdos miesto stotelių, kuriose įrengtos švieslentės, skaičius) netiko išmatuoti visas vykdomas priemones, susijusias su el. bilieto sistemomis arba neatspindėjo šių sistemų siekiamo rezultato ir įgyvendinimo proceso. Vilniaus miesto savivaldybės administracijoje nebuvo vykdoma elektroninių mikromokėjimų ir identifikavimo sistemos plėtros 2007–2017 m. programos įgyvendinimo stebėseną. Kauno miesto savivaldybės administracija neturėjo dokumentų, nurodančių kaip buvo išmatuotas šio miesto 2005–2015 m. strateginio plano, 2006–2015 m. e. Kauno strateginio plano ir savivaldybės 2008–2010 m. strateginio veiklos plano darbų ir rodiklių, susijusių su el. bilietu sistemų kūrimu, įgyvendinimas.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės el. bilieto sistemų kūrimo kontrolę galėjo sustiprinti, nustatydamos jų organizacinę struktūrą (el. bilieto sistemų valdytoją, tvarkytoją, jų darbų pasidalijimą, atsakomybės ribas ir kt.), kaip tai privaloma atlikti valstybės informaciniams sistemoms⁹ ir tai rekomenduoja atlikti informacinių sistemų valdymo geroji praktika CobIT. Šios savivaldybės el. bilieto sistemų organizacinės struktūros nesuformavo ir perdavė el. bilieto sistemų valdymą ir įrangą viešąjį transportą organizuojantiems subjektams, nenustačiusios jų atsakomybės už perduoto informacinio turto¹⁰ rizikos valdymą, saugumo ir kokybės užtikrinimą ir kt. Vilniaus ir Klaipėdos miestuose savivaldybių įsigyta el. bilieto sistemų techninė ir programinė įranga buvo perduota nesilaikant teisės aktų reikalavimų (3 priedas).

El. bilieto projekto administravimą ir jo įgyvendinimo priežiūrą vykdžiusios institucijos neužtikrino, kad šio projekto kiekybiniai rodikliai būtų tinkami šio projekto rezultatams įvertinti. Savivaldybės nepakankamai kontroliuoja, kaip siekiama el. bilieto sistemų kūrimo ir plėtros rezultatų, kaip valdoma šių sistemų įranga ir kitas informacinis turtas, todėl el. bilieto projekto įgyvendinimas miestams kol kas nedavė planuotos socialinės ir ekonominės naudos.

2. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų patogumas ir paslaugų prieinamumas

El. bilieto sistemos Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose turėjo sudaryti palankias sąlygas keleiviams naudotis sistema nepriklausomai nuo jų socialinės ir geografinės padėties, suteikti galimybę taupyti lėšas miestų gyventojams ir svečiams naudojantis miesto viešuoju transportu ir informavimo ir paslaugų nuolaidų sistemomis, padidinti viešojo transporto patrauklumą ir jo naudotojų skaičių. Siekiant šių tikslų šiuose miestuose turėjo būti užtikrinta efektyvi ir patikima el. bilieto sistemų ir jų dalių tarpusavio sąveika, teikiamos naujoviškos viešojo transporto paslaugos ir įdiegta patraukli apmokėjimo už viešąjį transportą ar kitas paslaugas el. sistema. Pažymėtina, kad audito metu el. bilieto sistemas savo savivaldybės teritorijoje įdiegė Druskininkų savivaldybė.

⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-04-19 nutarimu Nr. 451 patvirtintos Valstybės informacinių sistemų steigimo ir įteisinimo taisyklės.

¹⁰ Informacinis turtas – informacija (duomenų bazės, duomenų laikmenos, rinkmenos ir kt.), programinė įranga (taikomoji, sistemos programinė įranga, plėtros priemonės, paslaugų programos ir kt.) ir techninė įranga (kompiuterinė, ryšių ir kt. įranga).

Sistemų teikiamomis galimybėmis pradėjo domėtis ir kitos savivaldybės, todėl ataskaitoje, vertinant el. bilietai sistemų tarpusavio veiklos suderinamumą, keleivių laiko ir išlaidų planavimo galimybes, el. bilietai paslaugų tinklo plėtrą ir jo galimybes didinti viešojo transporto patrauklumą, pateikiami ir kitų savivaldybių apklausos rezultatai šioje srityje.

2.1. Sistemų veiklos suderinamumas

Viešojo transporto valdytojai siekia tarpusavyje integruoti įvairių transporto priemonių paslaugas, kad potencialiam keleiviui būtų suteiktos kuo didesnės pasirinkimo galimybės. El. bilietai sistemos užtikrina vartotojams galimybes keliauti įvairiomis transporto priemonėmis, supaprastina naudojimąsi viešuoju transportu ir palengvina kelionę, nes el. bilietas leidžia lengvai realizuoti skirtingas mokėjimo už važiavimą sistemas skirtingose transporto priemonėse ar geografinėse vietovėse ir yra daugkartinio naudojimo¹¹. Integruota el. bilietai sistemų veikla garantuoja teikiamų paslaugų suderinamumą, nuolatinį paslaugų teikimą ir valdomos informacijos saugą, kurią valstybės informacinėms sistemoms apibrėžia informacijos saugos dokumentai¹².

Audito metu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose nebuvo užtikrintas įdiegtų el. bilietai sistemų veiklos suderinamumas ir tarpusavio sąveika. Visų trijų miestų el. bilietai paslaugos teikėjai privalėjo el. bilietai sistemas suderinti tarpusavyje ir naudoti savo sistemose vienos el. piniginės principą, tačiau bendra (tarp miestų suderinta) apmokėjimo už bilietus sistema neveikia. Asmuo, norėdamas pasinaudoti el. bilietu kitame mieste, turėjo ten atvykęs registruoti el. bilietai kortelę ir mokėti pinigus tam miestui. Miestai neturėjo realizavę programinių priemonių tarpusavio duomenų (pvz.: kortelių būklė, jų transakcijų istorijos ir pan.) pasikeitimui, nebuvo duomenų keitimąsi reglamentuojančios tvarkos. Keleiviams nesudarytos sąlygos el. bilietu atsiskaityti už kelionę kitų viešojo transporto rūšių (maršrutinių mikroautobusų, taksi ir kt.) paslaugomis, kitų transporto rūšių bilietai sistemos neintegruotos į bendrą el. bilietai sistemą, nors tai buvo numatyta miestų strateginiuose dokumentuose.

Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos atstovai teigia, kad nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. Klaipėdos el. bilietai sistema yra įdiegta į vežėjo transporto priemones, kurios aptarnauja Klaipėdos rajono maršrutus¹³.

Audituojamu laikotarpiu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose veikė ne visos šių miestų el. bilietai kortelės, kaip buvo numatyta paramos teikimo sutartyje, o Klaipėdos miesto el. bilietai kortelėje nurodyta informacija, kad ji galioja tik Klaipėdos mieste, klaidino vartotojus, nes Vilniaus

¹¹ M. Burinskienė, G. M. Paliulis, R. Ušpalytė–Vitkūnienė. *Miestų viešasis transportas. Mokomoji knyga*. Vilnius, 2009 m.

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-09-04 nutarimu Nr. 952 patvirtinti Bendrieji elektroninės informacijos saugos valstybės institucijų ir įstaigų informacinėse sistemose reikalavimai.

¹³ Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (4.28.)-R2-2960.

ir Kauno miestuose naudojama ta pati technologinė bekontaktinė kortelė. Klaipėdos kortelėje atspausdinta informacija pakeista 2011 m. liepos 11 d. naujai užsakytoje kortelių partijoje¹⁴.

Pavyzdys

El. bilieto kortelės	Vilniaus mieste	Kauno mieste	Klaipėdos mieste
Vilniaus miesto: (galioja iki 2010-05-01*) (galioja iki 2012-12-31)		▲	■
Kauno miesto: (galioja iki 2014-01-01)	●		▲
Klaipėdos miesto: (galioja iki 2014-01-01)**	●	▲	

* Kortelių, kurių galiojimo terminas nurodytas iki 2010-05-01, galiojimas pratęstas iki 2011-12-31.

** Kortelėje nurodyta, kad ji galioja tik Klaipėdos mieste (informacija pakeista 2011-07-11 naujai užsakytoje kortelių partijoje).

■ veikė ● neveikė ▲ audito metu pataisius klaidas pradėjo veikti

Pažymėtina, kad tarp miestų suderintų el. paslaugų ir bendros el. pinigines naudojimą riboja ne technologiniai sprendimai (technologija ir dabartinės sąlygos leidžia tai daryti), o tai, kad tarp miestų nėra susitarimo ir veiklos modelio, kas, kaip, kada ir koku būdu tvarkys mokėjimus už kitų miestų el. paslaugas, skiriasi miestų apmokėjimo vežėjams sistemos, nustatyti tarifai ir taikomos nuolaidos. Vilniaus miesto savivaldybės taryba 2009 m. pasiūlė Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių taryboms priimti įsipareigojimus sukurti ir įdiegti bendrą (tarp miestų suderintą) viešojo miesto transporto valdymo ir apmokėjimo elektroninėmis priemonėmis už keleivių pervežimą sistemą iki 2009 m. birželio 30 d.¹⁵, tačiau bendra el. bilieto paslaugų teikimo politika tarp miestų nebuvo suderinta.

Audito metu kitose Lietuvos savivaldybėse viešojo transporto el. bilieto sistemų bendra paslaugų teikimo politika nebuvo derinama, tačiau savivaldybės planuoja bendradarbiauti, jungtis arba keistis duomenimis su viešojo transporto el. bilieto sistemomis, veikiančiomis kituose miestuose. Beveik pusė savivaldybių (29) mano, kad tikslinga diegti bendras (tarpusavyje sujungtas ir suderintas) viešojo transporto el. bilieto sistemas.

Druskininkų savivaldybei 2010 m. įsidedus el. bilieto sistemas, bendra paslaugų teikimo politika tarp keturių miestų taip pat nebuvo derinama. Druskininkų savivaldybės 2011 m. pasirašytame ketinimų protokole dėl bendradarbiavimo su Kauno miesto savivaldybe numatyta, kad šios savivaldybės sieks įgyvendinti visas technines priemones, kurių prireiks užtikrinant tarpusavyje suderinto el. bilieto naudojimą miestų visuomeniniame transporte.

Bendra (tarp Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir kitų miestų suderinta) el. paslaugų ir bendro el. apmokėjimo už bilietus sistema neveikia, nesudarytos sąlygos el. bilietu atsiskaityti už keliones kitos rūšies viešuoju transportu. Savivaldybėse nėra susitarimų dėl el. bilieto sistemų duomenų mainų ir veiklos modelio, kaip bendrai turėtų veikti tokios sistemos, todėl nevyksta viešojo transporto el. bilieto sistemų integracija, tik keturi Lietuvos miestai teikia elektroninių atsiskaitymų už keliones viešuoju transportu paslaugas.

¹⁴ Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (4.28.)-R2-2960.

¹⁵ Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2009-04-15 sprendimas Nr. 1-962 „Dėl 2005-06-28 paramos teikimo projektams, įgyvendinantiems Lietuvos 2004–2006 metų programavimo dokumento 3 prioriteto 3 priemonę „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“, sutarties Nr. BPD2004-ERPF-3.3.0-02-04/0012 pratęsimas“.

Auditoriai nustatė, kad savivaldybėse įdiegtoms el. biliето sistemoms nesukurtos pagrindinės taisyklės ir taikytini informacijos saugos užtikrinimo ir valdymo principai, kaip tai privaloma atlikti valstybės informacinėms sistemoms¹⁶ ir tai rekomenduoja atlikti informacinių sistemų valdymo geroji praktika CobIT. Neįvertinta eksploatuojamų sistemų ir duomenų svarba, jų apsaugojimo ir atstatymo galimybės ir sąnaudos. Nenumatytos kontrolės priemonės duomenų apdorojimui el. biliето sistemose, nėra sistemos duomenų klaidų taisymo procedūrų. Miestuose nevertintas naudojamų el. biliето sistemų poveikis veiklai, nėra šių sistemų pokyčių valdymo tvarkos ir procedūrų, taisyklių reglamentuojančių santykius su trečiosiomis šalimis ir nustatytų reikalavimų sutartims su kitomis organizacijomis dėl el. biliето sistemų priežiūros ir duomenų saugos.

Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje el. biliето sistemų informacijos saugos valdymo priemonės buvo administruojamos vadovaujantis darbuotojų teorinėmis žiniomis, praktine patirtimi, intuicija, o tai neprilygo valstybės informacinėms sistemoms taikomiems bendriems valdymo ir saugos reikalavimams (3 priedas).

Pažymėtina, kad Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose ir viešajame transporte įdiegta įranga dirbo nepatikimai, nustatyta sistemų veiklos tęstinumo valdymo spragų.

Pavyzdys

Klaipėdos mieste 2011 m. gegužės 12 d. kontrolės įrenginiai informaciją apie mokėjimus ir naudojimąsi viešuoju transportu rodė su valandos paklaida, nes juose buvo nustatytas žiemos laikas. El. biliето sistemose fiksuota ne visa informacija apie atliktus el. mokėjimus (koks mokėjimas, kuriame autobuse ir kada pagal laiką), o praėjus mėnesiui nuo patikros šios informacijos atsakingi asmenys dar neturėjo. Kauno mieste el. biliето sistemose vieną dieną vėlavo duomenys apie 2011 m. gegužės 17 d. atliktus el. mokėjimus ir keliones viešuoju transportu. Audito metu Vilniaus mieste viešojo transporto biliետų kontrolės tarnybos negalėjo patikrinti kartinių el. biliետų, 2011 m. birželio 7 d. ne visuose viešojo transporto priemonėse buvo galima atsiskaityti kartiniais el. bilietais.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose atsarginės kopijos daromos tik tuose pačiuose el. biliето sistemą aptarnaujančiuose serveriuose, todėl atsiranda rizika, jog praradus duomenis, esančius serverio diskuose, jų bus neįmanoma atstatyti. Kaune ir Klaipėdoje el. biliето sistemose naudojami ilgi slaptažodžiai (8–10 simbolių), juos sudaro raidės, skaičiai ir specialūs simboliai, tačiau slaptažodžiai nekeičiami, todėl, nutekėjus informacijai, sistema gali tapti prieinama įgaliojimų neturintiems asmenims.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose eksploatuojamų el. biliето sistemų saugos valdymo priemonės neprilygo valstybės informacinėms sistemoms taikomiems bendriems valdymo ir saugos reikalavimams. Viešajame transporte įdiegta įranga dirbo nepatikimai, nustatytos sistemų valdymo spragos, dėl kurių gali būti prarasti el. biliето sistemų duomenys, todėl šios sistemos nėra saugios, jose naudojami ir teikiami duomenys gali būti netikslūs.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-09-04 nutarimu Nr. 952 patvirtinti Bendrieji elektroninės informacijos saugos valstybės institucijų ir įstaigų informacinėse sistemose reikalavimai.

2.2. Keleivių galimybės geriau planuoti laiką ir taupyti išlaidas

Miesto gyventojai ir svečiai iš viešojo transporto tikisi punktualumo, patogių maršrutų, palankios bilietų sistemos ir tinkamos kainos¹⁷. El. bilieto sistemos leidžia tai pasiekti diegiant lanksčią bilietų sistemą, taikant nuolaidas pagal socialinę grupę, gyvenamąją vietą, nuvažiuotą atstumą ar laiką. Keleiviams atsiranda galimybės patvirtinti savo tapatybę naudojantis viešuoju transportu (tam nebereikia papildomų asmens tapatybę įrodančių dokumentų), operatyviau naudotis informacija susijusia su šia transporto rūšimi, ir jos pagrindu planuoti keliones, o šių sistemų valdytojai ir transporto įmonės gali kaupti papildomą informaciją įvairiais transporto sistemos valdymo, optimizavimo ir kontrolės tikslais.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose įdiegus el. bilieto sistemas nebuvo pasirinktos zoninė, pasižymėjimo įlipant ir išlipant (angl. *check in – check out*) tarifų sistemos, kaip buvo numatyta el. bilieto techninėse specifikacijose. Šių miestų laikiniai ir kartiniai el. bilietai (tarifų sistemos) beveik atkartoją popierinių bilietų analogus ir turėjo veikimo trūkumų (3 lentelė).

3 lentelė. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose planuotos el. bilieto tarifų sistemos ir jų įgyvendinimas

Bilietų tarifų sistemos tipas (trumpas aprašymas)	Miestai			Pastabos
	Vilnius	Kaunas	Klaipėda	
Laikiniai tarifai (kaina taikoma tam tikram laiko tarpui arba nustatoma bilieto galiojimo trukmė).				Vilniuje ir Klaipėdoje laikiniai el. bilietai nėra įrašomi į kortelę. Keleiviui, įsigijusiam el. kortelę ir papildžiusiam ją kartiniais bilietais ir/ar laikiniu, pavyzdžiui trijų parų terminuotu el. bilietu, kurio galiojimas prasideda iš karto, transporto priemonėje prie komposterio priglaudus kortelę, sistema rodytų ne terminuoto el. bilieto galiojimo informaciją, bet automatiškai nuskaitytų kortelėje esantį kartinį el. bilietą, nors tuo pačiu metu jau galioja ir trijų parų el. bilietas*. Vilniuje ir Klaipėdoje nėra laikinių el. bilietų kurie įsigalioję ne nuo jų įsigijimo, o nuo jų aktyvavimo transporto priemonėje momento. Vilniuje leidžiama mokėti už bendrakeleivio kelionę pasirenkant bilieto tipą (visa kaina ar su atitinkama nuolaida), Kaune už bendrakeleivį leidžiama apmokėti tik visą kainą. Klaipėdoje už bendrakeleivį mokėti negalima (bus galima, kai bus aiškiai reglamentuota, kas yra keleivio bilietas). Nė viename mieste nėra galimybės keleiviams įsigyti el. bilietus mažiau mokant už persėdimus, nėra trumpos trukmės (pvz.: valandos) el. bilieto, nors miestų el. bilieto sistemose yra techniniai sprendimai šiems bilietams įdiegti.
Ar įdiegtas techninis sprendimas?	■	■	■	
Ar veikia bilietų tarifų sistema?	▲	▲	▲	
Kartiniai tarifai (mokamas fiksuotas mokestis už važiavimą transporto priemone nustatytu maršrutu).				
Ar įdiegtas techninis sprendimas?	■	■	■	
Ar veikia bilietų tarifų sistema?	▲	▲	▲	
Pasižymėjimo įlipant ir išlipant (angl. <i>check in – check out</i>) tarifai (grindžiami kelionės atstumo arba nuvažiuoto laiko matavimu).				
Ar įdiegtas techninis sprendimas?	■	■	■	
Ar veikia bilietų tarifų sistema?	●	●	●	
Zoniniai tarifai (aptarnaujama teritorija suskirstoma į zonas, įvažiuojant į kitą zoną keičiasi kaina).				
Ar įdiegtas techninis sprendimas?	■	■	■	
Ar veikia bilietų tarifų sistema?	●	●	●	

■ taip ● ne ▲ iš dalies

* Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos teigimu, nuo 2011-08-01 d. terminuoti bilietai įsigalioja per 1 val. nuo jų įsigijimo, t.y. keleivis autobuse priglaudęs kortelę prie el. komposterio matys galiojantį trumpo galiojimo arba terminuotą bilietą po 1 val. nuo papildymo¹⁸.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir šių miestų viešąjį transportą organizuojančių įmonių, įstaigų ir bendrovių pateiktą medžiagą.

Audito metu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybėse tam tikrų rūšių el. bilietai, galintys padėti keleiviams taupyti laiką ir lėšas, naudojantis viešuoju transportu, buvo panašūs. Vilniaus mieste buvo galima įsigyti vienos, trijų, dešimties dienų ir mėnesinius el. bilietus, Kaune – trijų, septynių dienų, mėnesinius ir trijų mėnesių el. bilietus, o Klaipėdoje – vienos, trijų, septynių

¹⁷ M. Burinskienė, G. M. Paliulis, R. Ušpalytė–Vitkūnienė. *Miestų viešasis transportas. Mokomoji knyga*. Vilnius, 2009 m.

¹⁸ Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (4.28.)-R2-2960.

dienų, mėnesinius ir metinius el. bilietus. Tik Kauno mieste buvo galima naudotis trijų, septynių dienų ir trijų mėnesių el. bilietais ne nuo jų įsigijimo, o nuo jų aktyvavimo transporto priemonėje momento.

Kaune iki 2010 m. įvairių rūšių terminuoti el. bilietai buvo pigesni negu popieriniai, o Klaipėdoje el. bilietus galima įsigyti pigiau perkant VŠĮ „Klaipėdos kelevinis transportas“ ir internetu. Vilniuje keleiviai neturėjo galimybių taupyti lėšas įsigyjant el. bilietus. Be to, Vilniaus ir Klaipėdos miestuose neįdiegtos popierinės el. bilieto kortelės, galinčios padėti keleiviams taupyti išlaidas viešajam transportui, kaip buvo numatyta el. bilieto techninėse specifikacijose. Kaune tokių kortelių naudojimas el. bilieto sistemose nebuvo numatytas.

Pradėjus diegti el. bilieto sistemas plastikinės el. bilieto kortelės keleiviams visose savivaldybėse kainavo pigiau, tačiau baigus diegti el. bilieto sistemas tokių nuolaidų keleiviams neliko. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų viešojo transporto naudotojams, turintiems teisę į lengvatinį el. bilietą, nuolaidos el. bilieto kortelėms nebuvo taikomos.

Vilniaus miesto savivaldybės administracija, kaip el. bilieto projekto vykdytoja, nuo 2007 m. planavo tolesnę el. bilieto infrastruktūros plėtrą susieti su identifikavimo sistemos plėtra švietimo, turizmo, transporto ir kituose sektoriuose, tačiau iki 2011 m. Vilniaus ir Klaipėdos mieste el. bilietas buvo naudojamas tik su tarptautiniu studento pažymėjimu (ISIC). Kitų asmenų, turinčių teisę į transporto lengvatą (pensininkų, studentų, moksleivių ir kt.), el. bilietas nebuvo susietas su el. bilieto kortele kaip dokumentas, patvirtinantis asmens teisę į transporto lengvatą (4 priedas). Kaune šių keleivių el. bilietas tokiu būdu taip pat nebuvo susietas su el. bilieto kortele. Pažymėtina, kad Estijoje ir Latvijoje viešojo transporto el. bilieto kortelės identifikuoja keleivius, turinčius teisę į transporto lengvatą.

Pavyzdys

Latvija. Rygos miesto personalizuota el. bilieto kortelė išduodama keleiviams, kurie pateikia kortelės išdavimo paraišką ir tam tikrus dokumentus, įrodančius apie jų teisę į lengvatą. Tokioje el. bilieto kortelėje nurodoma: vardas, pavardė, keleivio nuotrauka ir kt. Personalizuotas bilietas privalomas keleiviams, naudojantiems važiavimo nuolaidas viešajame transporte.

Estija. Taline el. bilietas susietas su asmens identifikavimo kortele, t. y. gyventojai, norėdami naudotis viešuoju transportu, gali įsigyti virtualų el. bilietą ir užregistruoti jį asmens tapatybės kortelėje. Šioje kortelėje nereikia įrašyti papildomos informacijos, visa informacija saugoma duomenų bazėje. Asmens tapatybė tikrinama esamu laiku duomenų bazėje ir sistemos suteikia nuolaidas automatiškai.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose išnaudojamos ne visos el. bilieto sistemose įdiegtos tarifų sistemos ir priemonės, galinčios didinti viešojo transporto patrauklumą ir padėti keleiviams taupyti lėšas naudojantis šiuo transportu, todėl mokėjimo būdai už naudojimąsi viešuoju transportu miestuose yra riboti, keleiviai negali pasinaudoti visais el. bilieto tarifų sistemos privalumais.

Kitas svarbus keleivių laiko ir lėšų taupymą lemiantis veiksnys – galimybė paprastai ir patogiai įsigyti ar papildyti viešojo transporto el. bilietus ir planuoti laiką ir keliones naudojantis

el. bilieta sistemomis. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės planavo, kad el. bilieta ir jo korteles bus galima įsigyti ir atnaujinti įvairiuose prekybos taškuose (spaudos kioskuose, prekybos centruose), bankomatuose, internetu ar mobiliuoju ryšiu (WAP, SMS), tačiau audito metu el. bilieta ir jo kortelių papildymo ir atnaujinimo galimybės miestuose buvo ribotos (4 lentelė).

4 lentelė. El. bilieta ir jo kortelių papildymo ir atnaujinimo galimybės Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose

Miestai	Spaudos kioskai	Bankomatai	Prekybos centrai	Internetas	Mobilusis ryšys (WAP, SMS)
Vilnius	▲*	●	●	●	●
Kaunas	■	●	▲**	■	●**
Klaipėda	■	●	■	■	●

* Negalima papildyti vienkartinio el. bilieta.

** Kaune prekybos centrai prekiaavo terminuotais el. bilietais iki 2008-11-30. Kauno miesto savivaldybės administracijos atstovai teigia, kad nuo 2011-09-06 Kauno el. bilietaus galima įsigyti ir papildyti septyniolikoje parduotuvių. SMS papildymo funkcija realizuota, bet nenaudojama dėl operatorių siūlomų finansiškai nepalankių sąlygų¹⁹.

■ įdiegta ● neįdiegta ▲ įdiegta iš dalies

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir šių miestų viešąjį transportą organizuojančių įmonių, įstaigų ir bendrovių pateiktą medžiagą.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai planavo keleiviams užtikrinti geresnį laiko ir kelionių planavimą, sudarant jiems galimybes interneto arba mobiliojo ryšio priemonėmis (WAP, SMS) gauti informaciją apie viešojo transporto priemonės (autobuso, troleibuso, ateityje mikroautobuso) geografinę padėtį esamu laiku, internete atlikti paklausimus, kaip optimaliai laiko ar pinigų požiūriu planuoti savo keliones miesto viešuoju transportu. Taip pat miestai planavo įdiegti švieslenčių sistemą ir labiausiai keleivių lankomose transporto stotelėse pakabinti švieslentes (Vilniuje – 40, Kaune – 30, Klaipėdoje – 17), rodančias artimiausių transporto priemonių tikrąjį atvykimo laiką, tačiau audito metu ne visos švieslentes miestuose buvo įdiegtos ir veikė tinkamai.

Pavyzdys

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose švieslenčių sistemos buvo įdiegtos, tačiau Vilniuje veikė tik 5 iš 40 švieslenčių, o Klaipėdoje – 16 iš 17 švieslenčių. Vilniaus ir Klaipėdos miestuose įdiegta švieslenčių valdymo įranga informacinėse švieslentėse rodė autobusų ar troleibusų važiavimo laiką, paklaida – dvi minutės. Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos atstovai teigia²⁰, kad dėl švieslenčių darbo ginčijamasi su įrangos diegėjais, jiems pateiktos pretenzijos.

Kaune iš viso buvo įsigytos ir įdiegtos 43 švieslentes (35 įgyvendinant el. bilieta projektą, 8 panaudojant ES 2007–2013 m. laikotarpio struktūrinių fondų lėšas). Visos švieslentes šiame mieste veikė ir rodė tikrąjį autobusų ar troleibusų važiavimo laiką, tačiau pastebėta atvejų, kai atnaujinus programinę įrangą švieslentes Kaune rodė netikslią informaciją apie transporto priemonių atvykimo laiką.

Audito metu Kaune ir Klaipėdoje keleiviai galėjo internete esamu laiku matyti transporto priemonės buvimo vietą, tačiau Vilniuje tokia keleivių informavimo galimybė nebuvo įgyvendinta. Nė viename mieste nebuvo sudarytos galimybės keleiviams trumposiomis žinutėmis (SMS) gauti

¹⁹ Kauno miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (A27V1121)-R-3668.

²⁰ Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos 2011-09-05 raštas Nr. (4.28.)-R2-2960.

informaciją apie viešojo transporto priemonės geografinę padėtį esamu laiku. Kaune ir Klaipėdoje ši informacija pasiekama internetu keleiviams, turintiems išmaniuosius mobiliuosius telefonus.

Keleiviai internete negalėjo sukurti paklausimų dėl kelionės kainos pasirinkimo planuojant keliones miesto viešuoju transportu. Pažymėtina, kad audito metu Kauno mieste buvo įdiegta naujos kartos 2D (arba QR) kodų paslauga²¹, leidžianti keleiviams, turintiems mobiliuosiuose telefonuose programinę įrangą ir internetą, gauti informaciją apie atvykstančias transporto priemones esamu laiku.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje keleiviai neturi galimybės vienoje vietoje rasti jiems svarbią informaciją apie visus šalies viešojo transporto maršrutus ir tvarkaraščius ir šių duomenų pagrindu planuoti savo keliones visoje šalies teritorijoje. Viešojo transporto organizatoriai ruošia ir viešina informaciją apie maršrutus, tvarkaraščius ir tarifus, tačiau nėra bendros prieigos, kurioje būtų skelbiama visa informacija apie skirtingų vežėjų teikiamas paslaugas, nekoordinuojama informacija apie jungtinius viešojo transporto maršrutus, kaip daroma kaimyninėse šalyse.

Pavyzdys

Estijoje veikia nacionalinė kelionių planavimo sistema (<http://www.peatus.ee>), leidžianti keleiviams numatyti ir derinti maršrutus visoms transporto rūšimis visos šalies mastu. Čia keleiviai gali iš anksto susiplanuoti maršrutą, pasirinkdami bet kurią keleivinio transporto priemonę. Estijos nacionalinių maršrutų sistemos kūrimą inicijavo šios šalies Susisiekimo ministerija.

Apklausus Lietuvos savivaldybes paaiškėjo, kad dauguma savivaldybių (33) pasiruošusios bendradarbiauti ir teikti viešojo transporto kelionės duomenų informaciją (maršrutus, grafikus ir jų pakeitimus), tačiau audito metu nebuvo vienos duomenų bazės, kur būtų galima savivaldybėms tokią informaciją teikti. Susisiekimo ministerija, siekdama įgyvendinti 2011 m. intelektinių (pažangių) transporto sistemų įgyvendinimo Lietuvoje galimybių studijoje pasiūlytą viešojo transporto kelionės duomenų informacinės sistemos projektą (vienoje vietoje surinkti visų šalies viešojo transporto rūšių visų maršrutų informaciją), audito metu pradėjo rinkti informaciją, reikalingą šio projekto įgyvendinimui.

Lietuvoje nėra sutelkta viešojo transporto informacija, nėra galimybių vienoje vietoje planuoti kelionės viešuoju transportu visoje šalies teritorijoje. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai įgyvendino ne visus planuotus el. bilieto ir jo kortelių papildymo, atnaujinimo būdus ir priemones, padedančias keleiviams geriau planuoti laiką ir keliones šiuo transportu, todėl ribojamos keleivių galimybės įsigyti ar papildyti viešojo transporto el. bilietus, planuoti laiką ir keliones.

²¹ Brūkšninis kodas (toliau – kodas) – tai fiksuoto duomenų kiekio laikmena, skirta objektui identifikuoti. Naujos kartos 2D kodas yra skirtas koduoti įvairiai informacijai ir greitam bei patogiam jos nuskaitymui, pvz.: užkoduojama informacija į konkrečios stotelės virtualią informacinę švieslentę, skirtą mobiliems telefonams.

2.3. Elektroninio bilieto vaidmuo didinant viešojo transporto patrauklumą

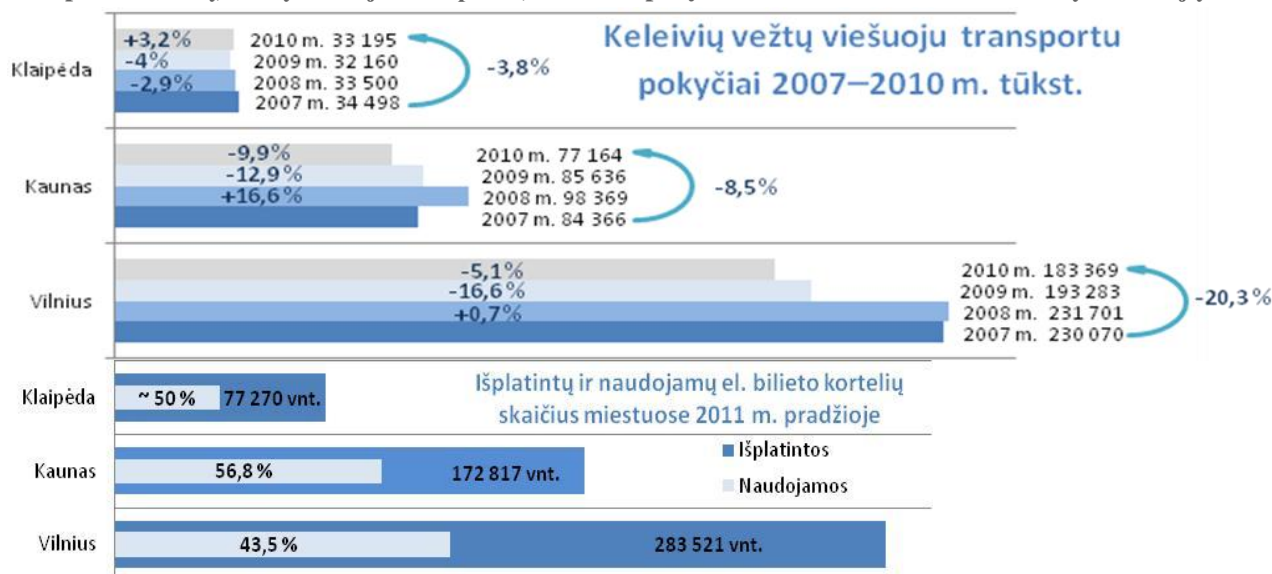
Paslaugų kokybė ir naujovių diegimas gali sukurti teigiamą viešojo transporto įvaizdį ir skatinti gyventojus juo naudotis. Pasaulyje viešojo transporto populiarumą skatina patikimos, greitos, patogios ir naujoviškos paslaugos. Tinkamai išnaudojamos informacinės ir ryšio technologijos (el. bilieto sistemos, mobilus transporto priemonių duomenų perdavimas ir kt.) gali prisidėti prie viešojo transporto plėtros jungiant miestų, priemiesčių, tarpmiestinių transportą ir įvairias jo rūšis į vieną visumą, taip didinant skaičių gyventojų ir svečių, besinaudojančių viešuoju transportu.

Diegiant el. bilieto sistemas planuota padidinti visuomeninio transporto patrauklumą ir jo naudotojų skaičių. Prognozuota, kad Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose įdiegus el. bilieto sistemas pavyks pritraukti 3 proc. daugiau keleivių.

Visi trys miestai terminuotus el. bilietus pradėjo naudoti 2007 m., vienkartinius el. bilietus Kauno ir Klaipėdos miestai – 2010 m., o Vilniaus miestas – 2011 m. Per pirmuosius el. bilieto sistemų veikimo metus (2008 m.) keleivių, vežtų viešojo miesto transportu, skaičius, lyginant su 2007 m. Vilniuje išaugo 0,7 proc., Kaune 16,6 proc., tačiau 2009 m. pradėjo mažėti ir 2010 m. Vilniuje sumažėjo 20,3 proc., Kaune 8,5 proc., lyginant su 2007 m. Klaipėdoje vežtų keleivių skaičius mažėjo iki 2009 m., bet 2010 m. padidėjo 3,2 proc., lyginant su 2009 m. (3 pav.).

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose iš visų išplatintų el. bilieto kortelių naudojamų kortelių dalis Vilniuje 2011 m. pradžioje sudarė 43,5 proc., Kaune 56,8 proc., o Klaipėdoje apie 50 proc.²²

3 pav. Keleivių, vežtų viešuoju transportu, skaičiaus pokytis miestuose ir el. bilieto kortelių naudotojų skaičius

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir vežėjų pateiktą medžiagą.

²² VšĮ „Klaipėdos keleivinis transportas“ atsakingi asmenys teigia, kad el. bilieto apskaitos sistemose nėra galimybės išskirti tikslaus naudotojų skaičiaus, naudojamų kortelių dalis Klaipėdos mieste sudaro apie 50 proc. visų išplatintų kortelių skaičiaus.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybėms įdiegus el. bilieto sistemas nepavyko pritraukti daugiau keleivių, o naudojamų el. bilieto kortelių skaičiaus vidurkis miestuose sudaro tik apie pusę visų išplatintų kortelių. Tai rodo, kad el. bilieto sistemų diegimas Lietuvoje kol kas neskatina gyventojų naudotis viešuoju transportu.

Audito metu Druskininkų ir Klaipėdos rajono savivaldybės, siekdamos didinti viešojo transporto patrauklumą ir gerinti teikiamų viešojo keleivinio transporto paslaugų kokybę, viešojo keleivinio transporto sistemas integravo į aplinkinių savivaldybių viešojo keleivinio transporto el. bilieto sistemas, taip prisidėdamos prie Lietuvos viešojo transporto intelektinės plėtros.

Pavyzdys

Druskininkų savivaldybė 2011 m. sausio 18 d. pasirašė ketinimų protokolą dėl bendradarbiavimo su Kauno miesto savivaldybe. Kauno miesto el. bilietą galima papildyti ir naudotis juo Druskininkų savivaldybės teritorijoje, o Druskininkų el. bilietu – Kaune. Ateityje taip pat planuojama bendradarbiauti su Vilniaus ir Klaipėdos miestų savivaldybėmis.

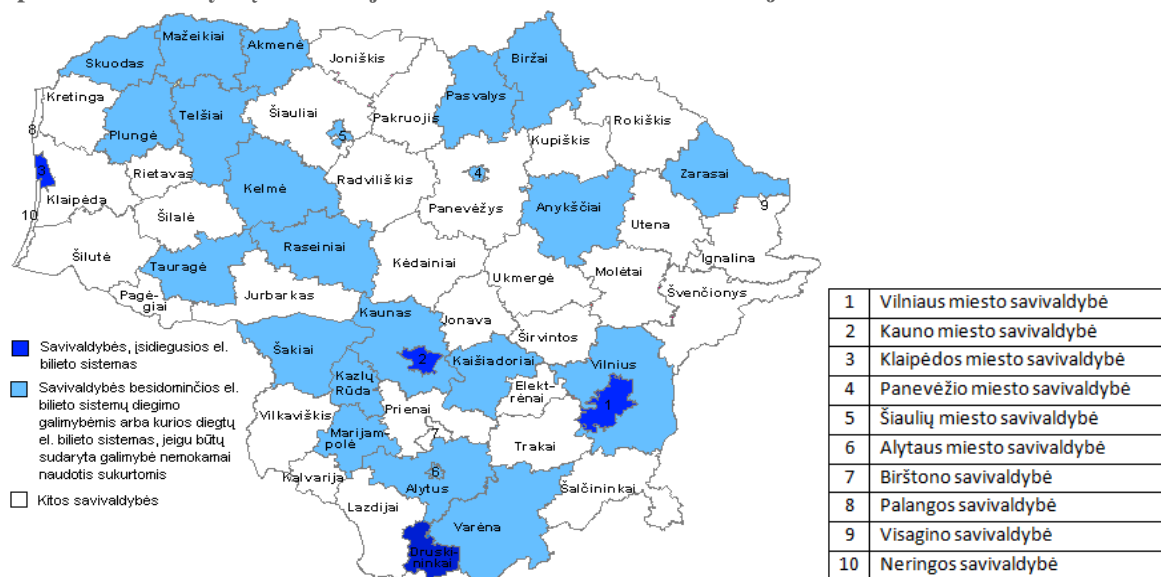
Klaipėdos miesto ir Klaipėdos rajono savivaldybių administracijos 2011 m. kovo 17 d. įsipareigojo bendradarbiauti organizuojant viešojo transporto paslaugų teikimą maršrutuose, kertančiuose Klaipėdos miesto ir rajono savivaldybių ribas, nustatant autobusų ir maršrutinių taksi maršrutus ir tvarkaraščius, bendro bilieto, įskaitant el. bilieto, sistemos, galiojančios priemiesčio ir miesto autobusų maršrutuose, sukūrimo sąlygas.

Druskininkų savivaldybės atstovo teigimu, įdiegus el. bilieto sistemą per tris mėnesius el. bilietų pardavimas ir papildymas mieste padidėjo apie 10 proc.

Apklausus kitas Lietuvos savivaldybes paaiškėjo, kad jos tik pradeda domėtis el. bilieto sistemų veikimu ir teikiama nauda. Daugiau kaip pusė savivaldybių (32) dar nenagrinėjo el. bilietų sistemų finansavimo ir įgyvendinimo alternatyvų (pvz.: nesurinkta informacija apie esamą situaciją, galimus techninius programinius el. bilieto sistemų sprendimus, reikiamas investicijas ir kt.). Savivaldybės kol kas neskuba diegti tokių sistemų, nes, apklausos duomenimis, pagrindinės priežastys, stabdančios el. bilietų sistemų plėtrą savivaldybėse, susijusios su lėšų trūkumu, informacijos stoka, neturėjimu galimybių savarankiškai vykdyti veiklą šioje srityje, neaiškia situacija dėl el. bilieto sistemų suderinamumo su kitomis sistemomis.

Kita vertus, vienuolika iš 56 apklaustų savivaldybių nurodė, kad padidėjo jų susidomėjimas el. bilieto sistemomis, kai jas įdiegė kitų miestų savivaldybės, o beveik pusė (21) apklaustų savivaldybių diegtų viešojo transporto el. bilieto sistemas, jeigu būtų sudaryta galimybė nemokamai naudotis jau sukurtomis sistemomis (4 pav.).

4 pav. Savivaldybių susidomėjimas el. bilieto sistemomis Lietuvoje

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių administracijų pateiktą medžiagą.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai, teikdami paraišką gauti ES struktūrinių fondų paramą, kaip vieną iš projekto tęstinumo prielaidų ir pasiūlymų numatė galimybę Lietuvos miestų ir vietovių viešojo keleivinio transporto operatoriams nemokamai naudotis sukurtomis el. bilieto sistemomis, tačiau audito metu minėti miestai neskelbė sąlygų kaip būtų galima tai padaryti.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės neskelbė sąlygų kitoms savivaldybėms kaip būtų galima naudotis jau sukurtomis el. bilieto sistemomis, savivaldybėms trūksta informacijos ir galimybių savarankiškai vykdyti veiklas, susijusias su el. bilietu, joms neaiški situacija dėl el. bilieto sistemų suderinamumo su kitomis sistemomis, todėl neišnaudojamos el. bilieto sistemų galimybės didinti visos šalies viešojo transporto paslaugų kokybę ir konkurencingumą.

2.4. Elektroninio bilieto paslaugų tinklas Lietuvoje

Tobulėjant informacinėms technologijoms transporto el. bilietų sistemos sudaro galimybes mokėti ne tik už važiavimą transportu, bet ir už kitas paslaugas, pavyzdžiui, atsiskaityti už įėjimą į renginius, automobilio pastatymą aikštelėje, smulkius pirkinius ir pan. Įvairių paslaugų sujungimas į visumą padeda užtikrinti platų ir lengvą el. bilieto sistemos prieinamumą gyventojams ir šalies svečiams, atsisakyti didelio kiekio įvairių kortelių, plėsti el. paslaugų ir inovacijų sektorių.

Vilniaus miesto savivaldybės administracija 2007 m. parengė el. mikromokėjimų ir identifikavimo sistemos plėtros 2007–2017 m. programą, kurioje apibrėžė Vilniaus miesto savivaldybės ir ES struktūrinių fondų finansuojamo projekto „Elektroninio bilieto visuomeniniame transporte ir keleivių informavimo sistemos sukūrimas“ tolesnę plėtrą. Programa siekiama 2007–2017 m. paskatinti Vilniaus ir visos šalies gyventojus plačiau naudotis el. paslaugomis. Joje

numatyta el. bilieto sistemos plėtra viešojo transporto, turizmo, mokinio identifikavimo, automobilių statymo ir kitose srityse (Lietuvos geležinkeliai, privatūs vežėjai, taksi kompanijos, studentų organizacijos, visuomeninio maitinimo įstaigos ir kt.). Planuota tolesnė el. bilieto sistemų plėtra į viešąjį ir privatų sektorių, šias sistemas susieti su bankų mokėjimo kortelėmis, tikintis el. bilieto plėtros kitose savivaldybėse.

Kauno miesto savivaldybės administracija nuo 2006 m. taip pat planavo el. bilieto sistemose įdiegti papildomas el. paslaugas (turisto el. kortelė ir kt.)²³, o Klaipėdos miesto savivaldybės administracija – nuo 2007 m. sudaryti galimybes el. bilietu atsiskaityti už automobilių statymo ir viešojo transporto paslaugas²⁴.

Kauno ir Klaipėdos miestuose tvirtinant naujus strateginius planus šių darbų įgyvendinimo terminai būdavo nukeliami į kitus metus, o Vilniaus mieste nebuvo parengti el. mikromokėjimų ir identifikavimo sistemos plėtros 2007–2017 m. programos detalūs įgyvendinimo planai, galėję padėti šiai savivaldybei geriau kontroliuoti programos nuostatų įgyvendinimą.

Audito metu nustatyta, kad iki 2011 m. el. bilieto paslaugų tinklo plėtra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose buvo nedidelė, o kitų el. informacijos laikmenų, kurios turėtų didžiųjų miestų viešojo transporto el. bilietą, praktiškai nebuvo (5 lentelė).

5 lentelė. El. bilieto plėtros sritys ir jų įgyvendinimas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose iki 2011 m.

El. bilieto plėtros sritys		Vilnius	Kaunas	Klaipėda
Viešasis transportas	El. bilieto sistemos plėtra viešajame transporte ir susiejimas su: valstybinio sektoriaus vežėjų* teikiamomis paslaugomis	■	■	■
	privataus sektoriaus vežėjų teikiamomis paslaugomis	●	●	●
	Viešojo transporto nuolaidų gavėjų kortelės infrastruktūros susiejimas su kortele, kurioje įrašyta ir (arba) atspausdinta informacija, identifikuojanti vartotoją.	●	●	●
Turisto kortelė	Turisto kortelės infrastruktūros sukūrimas ir integravimas į el. bilieto sistemą.	■	■	●
Mokinio ir studento kortelės	Mokinio ir studento** identifikavimo kortelės infrastruktūros sukūrimas ir integravimas į el. bilieto sistemą.	▲	▲	▲
Automobilių stovėjimo kortelė	Automobilių stovėjimo kortelės infrastruktūros sukūrimas ir integravimas į el. bilieto sistemą.	▲	■	■
Kiti sektoriai	Pramogos (kino teatrai, renginiai, muziejai ir kt.), susiejimas su bankų mokėjimo kortelėmis ir kt.	●	●	●

* Vežėjai (operatoriai) – parinkti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių viešųjų paslaugų įsipareigojimams vykdyti, su kuriais kompetentingos įstaigos sudarė viešųjų paslaugų sutartis.
 ** Nuo 2008 m. rugsėjo mėn. Vilniaus ir Klaipėdos miestuose veikė tarptautinis studento pažymėjimas (ISIC) su integruotu viešojo transporto el. bilietu, o nuo 2011-09-06 Kauno mieste galima įsigyti ISIC su integruotu viešojo transporto el. bilietu.
 ■ įgyvendinta ● neįgyvendinta ▲ įgyvendinta iš dalies arba planuojama 2011 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir šių miestų viešąjį transportą organizuojančių įmonių, įstaigų ir bendrovių pateiktą medžiagą.

Auditoriai pastebi, kad šiose srityse viešojo transporto el. bilieto paslaugų tinklas Lietuvoje plėtėsi skirtingai. Druskininkų savivaldybėje, įdiegus el. bilieto sistemas, viešojo transporto

²³ Kauno miesto savivaldybės tarybos 2006-03-23 sprendimu Nr. T-78 patvirtintas 2006–2015 m. e. Kauno strateginis planas ir 2006-11-30 sprendimu Nr. T-452 patvirtintas Kauno miesto savivaldybės 2006–2008 m. strateginis veiklos planas.

²⁴ Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos 2007-09-27 sprendimu Nr. T2-285 patvirtina priemonė „Integruoti reguliaraus viešojo transporto (autobusų, maršrutinių taksi ir kitų rūšių) maršrutų ir tvarkaraščių tinklus bei bilietų sistemas“. Priemonė įgyvendinama vadovaujantis kasmet tvirtinamais savivaldybės vidutinės trukmės strateginiais veiklos planais.

el. bilietas moksleiviams tapo pažymėjimu, galiojančiu savivaldybės teritorijoje. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras 2011 m. planavo Lietuvoje platinti el. mokinio pažymėjimus, kuriuose galėtų būti naudojamas viešojo transporto el. bilietas.

Apklausus kitas savivaldybes paaiškėjo, kad 24 savivaldybės viešojo transporto el. bilieto paslaugų plėtros galimybes mato švietimo sektoriuje (mokinio pažymėjimo panaudojimas), iš jų keturiolika šios srities plėtrą sieja ir su kitomis sritimis (turizmas, bibliotekos, maitinimo įstaigos ir kt.), tačiau 31 Lietuvos savivaldybės nežino, neatsakė arba joms buvo neaktuali el. bilieto paslaugų tinklo plėtra.

Tokiam savivaldybių požiūriui šioje srityje galėjo įtakos turėti iki šiol neišspręsti Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Druskininkų viešojo transporto kortelių ir kitų informacijos laikmenų su įvairių rūšių paslaugomis tarpusavio plėtros ir veikimo klausimai. Be to, nėra savivaldybių bendro sutarimo dėl šios srities plėtros perspektyvų, Susisiekimo ministerija nenustatė reikalavimų ar rekomendacijų dėl nacionalinio el. bilieto ir jo paslaugų plėtros Lietuvoje (plačiau 4 skyriuje).

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose viešojo transporto el. bilieto paslaugų tinklo plėtra iki 2011 m. buvo nedidelė, šioje srityje nesuderintos kitų savivaldybių iniciatyvos. Nesutarus dėl viešojo transporto el. bilieto paslaugų tinklo plėtros ir nevystant infrastruktūros, el. bilieto priemonių (kortelių ar kitų el. informacijos laikmenų) diegimas neturės esminio poveikio Lietuvos el. bilieto sistemų paslaugų prieinamumui ir plėtrai, viešojo transporto patrauklumo skatinimui.

3. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų įtaka šio transporto optimizavimui

Pasaulinė patirtis rodo, kad el. bilietai jų valdytojams ir transporto įmonėms leidžia efektyviau organizuoti veiklą ir taupyti pinigus, mažinant su bilietų gamyba, realizavimu ir apskaita susijusias sąnaudas. Naudojant el. bilieto sistemas jų valdytojams ir transporto įmonėms atsiranda papildomos galimybės optimizuoti viešojo transporto valdymą, tiksliai identifikuoti keleivių srautą ir jo pokyčius. Viešojo transporto paslaugos visuomenei neretai teikiamos ir komerciškai nenaudingomis sąlygomis vežant keleivius nuostolingais maršrutais (skiriamos dotacijos) ar taikant vežimo lengvatas (taikant kompensacijas) keleiviams, kurių finansinės galimybės mažiausios. Šioje srityje el. bilieto sistemos gali suteikti naujų galimybių jų valdytojams ir transporto įmonėms įvertinti lengvatinių keleivių srautus, tiksliau nustatyti dotacijų ir kompensacijų poreikį, taip užtikrinant šiam tikslui skiriamų lėšų racionalų panaudojimą.

Kuriant el. bilieto sistemas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose tikėtasi sumažinti savivaldybių viešojo transporto administravimo išlaidas 10 proc., kompensacijas ir dotacijas

1 proc., o viešojo transporto eksploatavimo išlaidas 3 proc. Išanalizavę Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir vežėjų pateiktus duomenis, auditoriai nustatė, kad 2007–2010 m. laikotarpiu kompensacijos Vilniuje didėjo vidutiniškai 25 proc., Kaune 23 proc., o Klaipėdoje 15 proc. Minėtu laikotarpiu dotacijos Vilniuje ir Kaune 2008 m. išaugo vidutiniškai 35 proc., lyginant su 2007 m., tačiau 2009 m. šiuose miestuose dotacijų sumažėjo vidutiniškai 63 proc., lyginant su 2008 m., ir toliau mažėjo 2010 m. Klaipėdos mieste dotacijų 2007–2010 m. laikotarpiu nebuvo mokama (5 priedas).

Dalis minėtų viešojo transporto išlaidų pokyčių gali būti tiesiogiai nesusiję su projektu ir nebus jo įgyvendinimo poveikis, nes dotacijų sumažėjimą miestuose 2009 m. galėjo lemti Lietuvoje prasidėjęs ekonominis sunkmetis, o 2008 m. ir 2009 m. kompensacijų didėjimą – Transporto lengvatų įstatymo pataisos²⁵, praplėtusios asmenų skaičių, turinčių teisę įsigyti važiavimo bilietą su nuolaida. Be to, viešojo transporto išlaidų pokyčius galėjo lemti ir 2009 m. pridėtinės vertės mokesčio pasikeitimai šioje srityje.

Kita vertus, dalis projekto rodiklių rezultatų gali būti nepasiekta net ir praėjus tam tikram laikui, nes audito metu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose nustatyta el. bilieto sistemų eksploatavimo trūkumų, trukdančių siekti užsibrėžtų rezultatų. Šiuose miestuose buvo kaupiama ne visa informacija, reikalinga operatyviam miestų transporto maršrutų koregavimui, transporto priemonių dydžio parinkimui, finansinių išteklių, skirtų lengvatiniams bilietams kompensuoti, planavimui.

Pavyzdys

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų el. bilieto sistemose nekaupiami statistika kiek ir kokių asmenų (moksleivių, studentų, pensininkų ir pan.) įsigijo ir panaudojo viešojo transporto bilietą turintį lengvatą, nes bilietai sistemose buvo skirstomi pagal jų tarifus (el. bilietas 50%, 80%) ir nebuvo bilieto naudotojų klasifikavimo pagal minėtas keleivių grupes. Visuose miestuose kompensacijos vežėjams buvo mokamos ne už panaudotus, o už parduotus el. bilietus. Kaune iki 2011 m. liepos 1 d. ir Vilniuje kiekvieną kartą įlipus į viešojo transporto priemonę nereikėjo žymėti mėnesinio el. bilieto, terminuoti (pvz.: 1, 3 ir kt.) paros el. bilietai Vilniuje ir Klaipėdoje pradeda galioti iš karto juos įsigijus bilietų platinimo vietose, nereikia jų aktyvinti transporto priemonėse. Minėti trūkumai trukdo miestams tiksliai identifikuoti keleivių srautą ir jo pokyčius, tiksliai skaičiuoti keleiviams suteiktas vežimo paslaugas.

Apklausus kitas Lietuvos savivaldybes paaiškėjo, kad daugiau kaip pusė savivaldybių nežinojo arba neatsakė, ar įdiegus el. bilieto sistemas joms sumažėtų viešojo transporto kompensacijos ar dotacijos. Kelios iš jų nurodė, kad nemoka dotacijų viešojo transporto vežėjams. Audito metu el. bilieto sistemas įdiegusios Druskininkų savivaldybės atstovai nurodė, kad įdiegus šias sistemas viešojo transporto dotacijos sumažėjo apie 10 proc., o kompensacijos nesumažėjo.

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestams 2007 m. pradėjus naudoti el. bilieto sistemas atsirado galimybės taupyti pinigus, mažinant su popierinių bilietų gamyba ir realizavimu susijusias sąnaudas, nes nuo 2008 m. miestuose mažėjo popierinių bilietų spausdinimo sąnaudos ir mokesčiai

²⁵ Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas, 2000-03-30 Nr. VIII-1605 (su vėlesniais pakeitimais).

viešojo transporto bilietų platintojams²⁶. Taigi Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose 2009–2010 m. iš viso buvo sutaupyta apie 1 mln. Lt, tačiau dėl užsitęsusio projekto įgyvendinimo šiuose miestuose papildomai atsiradusios el. bilieto sistemų eksploataavimo sąnaudos sudarė apie 7 mln. Lt, todėl miestai kol kas nepajuto visos el. bilieto sistemų teikiamos naudos.

Auditoriai paskaičiavo, kad jeigu Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose el. bilieto projektas būtų įgyvendintas 2007 m. birželio 28 d., kaip buvo numatyta pirminėje paramos teikimo sutartyje, ir iki 2008 m. šios savivaldybės būtų atsisakiusios vienkartinį popierinių bilietų naudojimo, per trejus metus miestuose būtų sutaupyta popierinių bilietų spausdinimo išlaidų už beveik 4 mln. Lt. Kartu su 2009–2010 m. sutaupytais mokesčiais už viešojo transporto bilietų platinimą miestai galėjo iš viso sutaupyti apie 5 mln. Lt ir šias lėšas skirti atsiradusioms el. bilieto sistemų eksploataavimo sąnaudoms padengti.

Kitų savivaldybių pateiktais duomenimis, atsisakius viešojo transporto popierinių bilietų sistemos išlaidų, Lietuvoje kasmet iš viso būtų galima sutaupyti apie 1 mln. Lt savivaldybių viešajam transportui skiriamų lėšų.

Pavyzdys

Druskininkų savivaldybė, 2010 m. įdiegusi el. bilieto sistemas, kas mėnesį sutaupo apie 1 300 Lt (arba 15,6 tūkst. Lt per metus), kurie būtų buvę išleisti spausdinant popierinius bilietus. Savivaldybės atstovas teigia, kad el. bilieto sistemų įdiegimo ir palaikymo sąnaudų (693,11 tūkst. Lt) atsipirkimo laiką apskaičiuoti sudėtinga, nes sistemos veiks ne visus metus. Jis mano, kad svarbu ne tik panaudotos lėšos, bet ir el. bilieto sistemos teigiama įtaka kurorto įvaizdžiui, padidėjęs viešojo transporto patrauklumas, keleiviams juo patogiau naudotis, be to, padidėjo pajamos.

Kurdami el. bilieto sistemas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai neišnaudojo visų galimybių sumažinti su popierinių bilietų gamyba ir realizavimu susijusias sąnaudas ir sutaupyti apie 4 mln. Lt, šiose sistemose kaupiama ne visa informacija, reikalinga miestų transporto maršrutų koregavimui, transporto priemonių dydžio parinkimui, finansinių išteklių planavimui. Kitos savivaldybės, nenaudodamos el. bilieto sistemų, neišnaudoja galimybių mažinti su bilietų gamyba ir realizavimu susijusias sąnaudas ir kasmet sutaupyti apie 1 mln. Lt viešajam transportui skiriamų lėšų.

4. Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų plėtra

Savivaldybėse 2004 m. pradėtos kurti el. bilieto sistemos buvo vienas iš pirmųjų Lietuvoje kuriamos pažangios transporto infrastruktūros etapų. Daugiau kaip septynerius metus šalyje diegiamos el. bilieto sistemos atskleidė šios srities trūkumus: į nacionalinių el. bilieto sistemų kūrimą nebuvo įtrauktos visos suinteresuotos šalys, patirties stoka trukdė savivaldybėms numatyti šių sistemų ir jų plėtros technologinius aspektus, teisinės ir organizacinės aplinkos trūkumai kliudė

²⁶ Išskyrus 2010 m. mokesčių padidėjimą platintojams Klaipėdos mieste.

joms realizuoti el. bilieto paslaugų teikiamus privalumus ir kt. Dėl to sėkmingas tolesnis informacinių ir ryšio technologijų taikymas šioje srityje priklauso nuo valstybės pasirinktos intelektinių (pažangių) transporto sistemų architektūros, duomenų modelio, veiklos strategijos ir bendradarbiavimo su viešojo ir privataus sektoriaus subjektais.

Nuo 2005 m. pagrindines intelektinių transporto sistemų plėtros kryptis Lietuvoje apibrėžia Ilgalaikė (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija (toliau – strategija), kurioje informacinių technologijų ir intelektinių transporto sistemų plėtra įvardyta kaip viena svarbiausių transporto politikos krypčių²⁷. Strategijoje iki 2013 m. numatyta integruoti išorinio ir vidaus keleivinio transporto paslaugas, pertvarkyti tarifų ir bilietų sistemas, skatinti vieno bilieto sistemą ir iki 2025 m. kelevių patogumui diegti vieno el. bilieto koncepciją. Jos įgyvendinimą organizuojanti ir koordinuojanti institucija paskirta Susisiekimo ministerija.

Ilgalaikėi (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijai įgyvendinti nebuvo sudaryti detalūs priemonių įgyvendinimo planai, todėl neaiškus išorinio ir vidaus keleivinio transporto paslaugų integracijos, tarifų ir bilietų sistemų pertvarkos ir vieno el. bilieto koncepcijos įdiegimo priemonių turinys, laukiami rezultatai ir tikslios priemonių įgyvendinimo datos. Taip pat neaišku, ar šios priemonės bus įgyvendinamos savivaldybėse.

Susisiekimo ministerijos užsakymu 2010 m. parengtoje viešojo transporto efektyvaus panaudojimo vežant keleivius koncepcijoje nustatyti esminiai strategijos nuostatų neatitikimai, lyginant juos su 2005–2010 m. laikotarpio faktine situacija Lietuvoje²⁸.

Nustatyta, kad Susisiekimo ministerija neįgyvendino Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 m. programoje numatytos priemonės atnaujinti 2005 m. strategiją²⁹, nes ministerijos pradėtas rengti Nacionalinės susisiekimo strategijos projektas, 2010 m. pasikeitus Strateginio planavimo metodikai³⁰, toliau nerengtas, o šią strategiją turėjusi pakeisti Nacionalinė susisiekimo sistemos plėtros programa Susisiekimo ministerijoje iki 2011 m. birželio 1 d. nebuvo patvirtinta. 2011 m. intelektinių (pažangių) transporto sistemų įgyvendinimo Lietuvoje galimybių studijoje konstatuota, kad šalyje nėra nacionalinės intelektinių transporto sistemų vizijos. Nuo 2005 m. galiojanti strategija nenurodo svarbiausių šios srities plėtros krypčių, neaišku, kokie svarbiausi tikslai keliami intelektinėms transporto sistemoms, kokių rezultatų siekiama įgyvendinant šios srities projektus.

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-06-23 nutarimu Nr. 692 patvirtinta Ilgalaikė (iki 2025 metų) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija.

²⁸ VšĮ Socialinės ir ekonominės plėtros centro 2010-07-23 parengta Viešojo transporto efektyvaus panaudojimo vežant keleivius koncepcija.

²⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-02-25 nutarimu Nr. 189 patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonės, ketvirtos dalies 364 nuostatos priemonės.

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010-08-25 nutarimas Nr. 1220 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo“.

Atkreiptinas dėmesys, kad Vyriausybė nuo 2009 m. Susisiekimo ministerijai pavedė užtikrinti tarpusavyje darnią ir kryptingą miestų, rajonų ir visos šalies transporto sistemų plėtotę ir siekti, kad savivaldybių institucijų ilgalaikiai miestų ir rajonų transporto ir infrastruktūros plėtros planai atitiktų bendrą šalies transporto plėtotės kryptį³¹.

Audito metu nustatyta, kad Susisiekimo ministerija šį Vyriausybės pavedimą intelektualinio transporto ir infrastruktūros plėtros srityje įgyvendina nesėkmingai, nes Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės nesiejo el. bilieto sistemų planavimo ir ateities sprendimų su 2005 m. patvirtinta strategija, nesivadovavo šia strategija priimdamos intelektualinių transporto sistemų plėtros sprendimus.

Apklausus kitas Lietuvos savivaldybes paaiškėjo, kad tik dvi jų sieja el. bilieto sistemų planavimą su šios srities nacionaliniais strateginiais dokumentais ir tiek pat apklaustųjų savo strateginiuose dokumentuose buvo numčiusios ilgalaikę viešojo transporto el. bilieto sistemų kūrimo plėtrą. Dauguma savivaldybių (44) strateginiuose dokumentuose nenumato ilgalaikės viešojo transporto el. bilieto sistemų kūrimo plėtros, o 37 savivaldybės nesieja šių sistemų planavimo su nacionaliniais strateginiais dokumentais.

Susisiekimo ministerija neturėjo aiškios el. bilieto nacionalinės vizijos, nenustatė svarbiausių plėtros kryptių ir siektinų rezultatų, šioje srityje vadovavosi šalies transporto situacijos neatitinkančia strategija, todėl el. bilieto sistemų plėtra Lietuvoje penkerius metus buvo vykdoma netolygiai ir nesistemiškai, o savivaldybės nesieja viešojo transporto el. bilieto sistemų plėtros su nacionalinėmis strategijomis.

Nacionalinis el. bilieto sistemos kūrimo modelis ir el. bilieto teisinė aplinka

Audito metu Lietuvoje nebuvo pasirinktas nacionalinis el. bilieto sistemų kūrimo modelis (t.y. kaip bus kuriamos šios sistemos), o projektai, susiję su nacionaliniu el. bilieto sistemų kūrimu ir plėtra, nepradėti įgyvendinti. Susisiekimo ministerija nuo 2008 m. už 20 mln. Lt kartu su atsakingomis institucijomis (akcinėmis bendrovėmis „Lietuvos geležinkeliai“ ir „Lietuvos paštas“) planavo diegti el. bilieto sistemas, susietas su savivaldybių viešojo transporto el. bilieto sistemomis, ir sukurti nacionalinio el. bilieto ir tarpusavio atsiskaitymų sistemos modelį³². Nacionalinių el. bilieto sistemų kūrimo iniciatyva prablėso, nes Susisiekimo ministerija nenusprendė, kokią el. bilieto kūrimo būdą (plėtoti esamus ar kurti naujus el. bilieto sprendimus) ir finansavimo modelį (naudoti ES struktūrinių fondų lėšas, patikėti tai privačiam investuotojui ar kt.) pasirinkti.

³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009-02-25 nutarimu Nr. 189 patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonės.

³² Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2008-07-28 įsakymas Nr. 3-285 „Dėl ilgalaikės (iki 2025 metų) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijos priedo projektų detalizavimo“ (su vėlesniais pakeitimais).

Apklausus Lietuvos savivaldybes paaiškėjo, kad didžiųjų (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) miestų savivaldybės taip pat nepasirinko tolesnio el. bilietai sistemų kūrimo modelio (organizacinė, informacinė struktūra, kaupiamų duomenų šaltiniai ir kt.). Tik keturioms savivaldybėms buvo aiški Susisiekimo ministerijos nuomonė dėl viešojo transporto el. bilietai sistemų kūrimo ir tik vienuolika savivaldybių žinojo apie viešojo transporto el. bilietai sistemos kūrimo modelius (kaip kurti šias sistemas).

Susisiekimo ministerija nuo 2009 m. turėjo skatinti atsiskaitymo už teikiamas viešojo transporto paslaugas el. bilietai sistemą šalies miestuose ir siekti ją pritaikyti atsiskaitant už automobilių statymą. Taip pat ministerija turėjo skatinti atsiskaitymo už kitų transporto rūšių teikiamas susisiekimo paslaugas el. bilietai sistemą, tačiau per dvejus metus pasiūlė tik Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio miestų savivaldybėms ir apskričių viršininkų administracijoms (2009 m.), akcinei bendrovei „Lietuvos geležinkeliai“ panaudoti Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos savivaldybių įgytą el. bilietai sistemų kūrimo patirtį. Iš 56-ųjų apklausoje dalyvavusių savivaldybių devyniolika mano, kad Susisiekimo ministerija nepadeda jų savivaldybėms įsijungti į Lietuvoje kuriamas viešojo transporto el. bilietai sistemas, kitos nežinojo arba nepateikė atsakymo į šį klausimą.

Pažymėtina, kad audito metu Susisiekimo ministerijoje nebuvo nustatyta aiški atsakomybė už nacionalinę viešojo transporto el. bilietai sistemų plėtrą, nes šią veiklą susisiekimo ministras įsakymu pavedė keturiems departamentams, kurie pavaldūs skirtingiems viceministrams.

El. bilietai sistemų plėtrai šalyje trukdo ir tai, kad nėra paskirtos vienos institucijos, užtikrinančios šių sistemų plėtos pokyčių kontrolę nuo koncepcijos sukūrimo pradžios iki veikimo pabaigos. Daugiau nei 60 institucijų Lietuvoje atsakingos už viešojo transporto organizavimą. Susisiekimo ministerija ir savivaldybės tarpusavyje glaudžiai nebendradarbiauja, atskirai planuojamas ir organizuojamas viešasis transportas.

Lietuvoje nepakankamai koordinuojamas el. bilietai sistemų kūrimas ir kontroliuojama jų plėtra, šioje srityje Susisiekimo ministerija ir savivaldybės nepakankamai bendradarbiauja, nėra paskirtos vienos institucijos, kuri užtikrintų visų el. bilietai sistemų plėtos pokyčių kontrolę, nepasirinktas tolesnis el. bilietai sistemų finansavimo ir veiklos modelis, todėl, taupant lėšas ir siekiant nacionalinio tokių sistemų suderinamumo, tikslinga pasinaudoti savivaldybių įgyta patirtimi arba jau sukurtais el. bilietai sistemų sprendimais.

Audituojamu laikotarpiu Lietuvoje el. bilietai sistemų funkcionavimui nebuvo sukurta reikalinga teisinė aplinka. Susisiekimo ministerija neparengė teisinių reikalavimų, metodologijų ar rekomendacijų, užtikrinančių tokių sistemų veiklą, nebuvo nustatyta el. bilietai sąvoka ir jo

sudedamosios dalys, šių sistemų sąveikai ir plėtrai keliami reikalavimai ar rekomendacijos (duomenų formatai, sąsajos konkrečių veiklų, paslaugų ir įrangos suderinamumui).

Kuriant el. bilieto sistemas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai bandė spręsti el. bilieto sistemų teisinio reguliavimo neaiškumus, tačiau iškildavo ir papildomų problemų, nes atsakingos institucijos skirtingai suprato kas yra el. bilietas ir jo sudedamosios dalys.

Pavyzdys

Lietuvos Respublikos saugiųjų dokumentų ir saugiųjų dokumentų blankų gamybos įstatymas³³ nustato, kad keleivinio transporto bilietas yra dokumentas, kuriuo suteikiama teisė vykdyti keleiviniu transportu, išskyrus tarptautinio susisiekimo ir oro transporto bilietus bei bilietą-kasos kvitą. Susisiekimo ministerija 2011 m. pateikė Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų ir Druskininkų savivaldybėms, Valstybinei kelių transporto inspekcijai prie Susisiekimo ministerijos paaiškinimus dėl keleivinio transporto el. bilietų naudojimo teisinio reglamentavimo, nurodydama, kad el. bilieto kortelė nėra dokumentas, o tik keleivio bilieto (dokumento) laikmena. Atsižvelgdamos į tokį išaiškinimą Vilniaus ir Kauno miesto savivaldybės paskelbė bekontakčių intelektinių nuotolinio veikimo el. kortelių viešuosius pirkimus, tačiau šie pirkimai sustabdyti dėl konkurso dalyvių ginčų, kas yra el. bilietas ir jo sudedamosios dalys. Toliau šie ginčai sprendžiami teisme.

Susisiekimo ir Finansų ministerijos, Valstybės dokumentų technologinės apsaugos tarnyba prie Finansų ministerijos ir Valstybinė kelių transporto inspekcija prie Susisiekimo ministerijos 2011 m. balandžio 22 d. pasikeitė nuomonėmis dėl el. keleivinio transporto bilietų leidybos ir gamybos klausimų, susijusių su Lietuvos Respublikos saugiųjų dokumentų ir saugiųjų dokumentų blankų gamybos įstatymo taikymu, tačiau sprendimus nutarė atidėti, iki įsigalios teismo sprendimai bylose dėl el. keleivinio transporto bilietų viešųjų pirkimų.

Apklausus kitas savivaldybes paaiškėjo, kad vienuolikai jų neaiškūs el. bilieto sistemų kūrimo principai ir reikalavimai (sąvoka, laikmenų formatai ir standartai, informacijos saugos, apskaitos reikalavimai ir kt.), 39 savivaldybėms trūko informacijos, jos nežinojo arba nepateikė atsakymo į šį klausimą. 28 savivaldybė nurodė, kad, jei kurtų el. bilieto sistemas jų neįteisintų. Pažymėtina, kad el. bilieto sistemų steigimas ir įteisinimas – svarbi kontrolės priemonė, valstybės informacinių sistemų nustatytų reikalavimų, kriterijų, kokybės ir suderinamumo atitikties garantas.

Auditoriai pastebi, kad Lietuvoje nėra nustatyta ministerijų ir kitų institucijų, kurių reguliavimo srityje gali būti naudojamas el. bilietas, tarpusavio veiksmų koordinavimo schema. Nereglamentuotos su el. bilieto sistemų kūrimu ir plėtra susijusių institucijų teisės ir pareigos, nenustatytas šios srities viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo mechanizmas.

Susisiekimo ministerija neparengė teisinių reikalavimų, metodologijų ar rekomendacijų, užtikrinančių el. bilieto sistemų veiklą ir suderinamumą, kuriant ir plėtojant šias sistemas nereglamentuotos institucijų teisės ir pareigos, nenustatytas viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo mechanizmas ir tam tikrų sričių institucijų tarpusavio veiksmų koordinavimo schema. Dėl to viešajam ir privačiam sektoriui neaiškūs el. bilieto sistemų kūrimo, suderinamumo principai ir reikalavimai, savivaldybės negali kryptingai ruošti šios srities ateities projektams.

³³ Lietuvos Respublikos saugiųjų dokumentų ir saugiųjų dokumentų blankų gamybos įstatymas, 2003-06-05 Nr. IX-1601.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados

Dėl viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų kūrimo ir plėtros:

1. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose el. bilieto sistemų ir susijusios infrastruktūros diegimui ir plėtrai 2004–2010 m. panaudota 33,87 mln. Lt, tačiau planuoti rezultatai iki galo nepasiekti, sukurtų sistemų pridėtinė vertė keleiviams ir kitoms savivaldybėms nedidelė, o iki 2014 m. visos el. bilieto infrastruktūros kaina gali išaugti iki 41,55 mln. Lt, nes:

1.1. užbaigti ne visi el. bilieto sistemų diegimo ir plėtros darbai, tarp miestų neįgyvendinta šių sistemų sąveika, nenaudota el. bilieto įrangos už 2,9 mln. Lt. Miestuose dar beveik metus bus šalinami trūkumai, o per trejus metus į el. bilieto sistemų ir susijusios infrastruktūros diegimą ir plėtrą Vilniuje planuojama investuoti 7,11 mln. Lt, Klaipėdoje – 0,15 mln. Lt, Kaune 2011 m. jau panaudota 0,42 mln. Lt (1 skyrius, 8 psl.);

1.2. el. bilieto projekto administravimą ir jo įgyvendinimo priežiūrą vykdžiusios institucijos neužtikrino, kad šio projekto kiekybiniai rodikliai būtų tinkami šio projekto rezultatams įvertinti. Savivaldybės nepakankamai kontroliuoja, kaip siekiama el. bilieto sistemų kūrimo ir plėtros rezultatų, kaip valdoma šių sistemų įranga ir kitas informacinis turtas (1 skyrius, 8 psl.).

2. Lietuvoje nepakankamai koordinuojamas el. bilieto sistemų kūrimas ir kontroliuojama jų plėtra, šioje srityje nepakankamas Susisiekimo ministerijos, savivaldybių, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimas, el. bilieto sistemos šalyje plėtojamoms netolygiai ir nesistemiškai, nes:

2.1. Susisiekimo ministerija neturėjo aiškios el. bilieto nacionalinės vizijos, nenustatė svarbiausių plėtros kryptių ir siektinų rezultatų, šioje srityje vadovavosi šalies transporto situacijos neatitinkančia strategija ir neparengė teisinių reikalavimų, metodologijų ar rekomendacijų, užtikrinančių tokių sistemų veiklą ir suderinamumą (4 skyrius, 27 psl.);

2.2. nėra paskirtos vienos institucijos, kuri užtikrintų visų el. bilieto sistemų plėtros pokyčių kontrolę, nepasirinktas šių sistemų finansavimo ir veiklos modelis, nenustatyta tam tikrų sričių institucijų tarpusavio veiksmų koordinavimo schema, viešojo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo mechanizmas, kitų institucijų teisės, pareigos ir atsakomybė už tokių sistemų kūrimą ir plėtrą (4 skyrius, 27 psl.).

Dėl viešojo transporto elektroninio bilieto sistemų patogumo, paslaugų prieinamumo ir įtakos šio transporto optimizavimui:

3. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose įdiegtos el. bilieto sistemos turėjo trūkumų, neužtikrino keleiviams palankių naudojimosi sistema sąlygų, nepadidino viešojo transporto naudotojų skaičiaus, kitose savivaldybėse neišnaudojamos viešojo transporto el. bilieto sistemų galimybės, nes:

3.1. bendra (tarp Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir kitų miestų suderinta) el. paslaugų ir bendro apmokėjimo už bilietus sistema neveikia, keleiviams nesudarytos sąlygos el. bilietu atsiskaityti už keliones kitos rūšies viešuoju transportu, nėra galimybių vienoje vietoje planuoti keliones viešuoju transportu visoje šalies teritorijoje (2 skyrius, 13 psl.);

3.2. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose išnaudojamos ne visos sukurtos el. bilieto tarifų sistemos, priemonės ir mokėjimo būdai, padedantys keleiviams taupyti lėšas ir geriau planuoti laiką ir keliones naudojantis viešuoju transportu. Viešajame transporte įdiegta įranga dirbo nepatikimai, eksploatuojamų el. bilieto sistemų saugos valdymo priemonės neprilygo valstybės informacinėms sistemoms taikomiems bendriems valdymo ir saugos reikalavimams, nustatytos sistemų valdymo spragos, dėl kurių gali būti prarasti el. bilieto sistemų duomenys (2 skyrius, 13 psl.);

3.3. kurdami el. bilieto sistemas Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestai neišnaudojo visų galimybių sumažinti su popierinių bilietų gamyba ir realizavimu susijusias sąnaudas ir sutaupyti apie 4 mln. Lt, o kitos savivaldybės nenaudodamos el. bilieto sistemų, neišnaudoja galimybių mažinti apie 1 mln. Lt kasmet šiam tikslui skiriamų lėšų. El. bilieto sistemose kaupiama ne visa informacija, reikalinga operatyviam miestų transporto maršrutų koregavimui, transporto priemonių dydžio parinkimui, finansinių išteklių planavimui (3 skyrius 25 psl.);

3.4. el. bilieto paslaugų tinklo plėtra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose iki 2011 m. buvo nedidelė, šioje srityje nesuderintos kitų savivaldybių iniciatyvos, joms trūksta informacijos ir galimybių savarankiškai vykdyti veiklas, susijusias su el. bilietu (2 skyrius 13 psl.).

Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijai:

1. Siekiant užtikrinti nuoseklią el. bilieto sistemų raidą:

1.1. strateginiuose dokumentuose patvirtinti tokių sistemų kūrimo ir plėtojimo pagrindines nuostatas, kryptis ir siektinus rezultatus (2 išvada);

1.2. patvirtinti el. bilieto koncepciją (el. bilieto sąvoka, sąveikumas tarp diegiamų sistemų, institucijų pareigos ir atsakomybė) (2 išvada).

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijoms:

2. Siekdami užtikrinti el. bilieto projekto veiklų įgyvendinimo tęstinumą, siūlome:

2.1. sudaryti el. bilieto sistemų kūrimo užbaigimo galutinę sąmatą, patvirtinti šių sistemų esamų trūkumų šalinimo planą ir procedūras, užtikrinančias numatytų darbų ir jiems skirtų lėšų panaudojimo kontrolę (3 išvada);

2.2. peržiūrėti su el. bilieto sistemų plėtra susijusius strateginius dokumentus, siekiant nustatyti pagrindinius šių sistemų kūrimo ir veiklos vertinimo rodiklius ir jų vertinimo tvarkos aprašus (1 išvada);

2.3. atsižvelgiant į Valstybės informaciniams sistemoms nustatytus kūrimo reikalavimus patvirtinti el. bilietai sistemų kūrimo ir saugos dokumentaciją ir įteisinti eksploatuojamas el. bilietai sistemas (1 ir 3 išvados);

2.4. pasirašyti visos el. bilietai projekto metu įsigytos el. bilietai sistemų techninės ir programinės įrangos perdavimo sutartis, nenaudojamą el. bilietai sistemų techninę ir programinę įrangą panaudoti arba priimti sprendimus dėl tolesnio šios įrangos naudojimo (1 išvada);

2.5. pasirašyti tarpusavio susitarimus dėl el. bilietai sistemų veiklos suderinamumo, duomenų mainų, saugumo užtikrinimo (3 išvada);

2.6. paskelbti sąlygas ir informaciją kitoms savivaldybėms, kaip būtų galima naudotis jau sukurtomis el. bilietai sistemomis, arba suderinti turimas el. bilietai sistemas su jau sukurtomis (3 išvada).

Informacinių sistemų ir infrastruktūros audito departamento
direktorius

Dainius Jakimavičius

Informacinių sistemų ir infrastruktūros audito departamento
Informacinių sistemų audito skyriaus
vyriausiasis valstybinis auditorius

Rimgaudas Gamulis

Valstybinio audito ataskaitos kopija pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui.

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos „Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemos Lietuvoje“ 1 priedas

Rekomendacijų, pateiktų valstybinio audito ataskaitoje „Viešojo transporto elektroninio bilieto sistemos Lietuvoje“, įgyvendinimo planas

Eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1.	Siekiant užtikrinti nuoseklią el. bilieto sistemų raidą:			
1.1.	strateginiuose dokumentuose patvirtinti tokių sistemų kūrimo ir plėtojimo pagrindines nuostatas, kryptis ir siektinus rezultatus;	Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija	Atitinkamas nuostatas įtraukti į šiuo metu rengiamą Nacionalinę susisiekimo plėtros programą.	2012-05-31
1.2.	patvirtinti el. bilieto koncepciją (el. bilieto sąvoka, sąveikumas tarp diegiamų sistemų, institucijų pareigos ir atsakomybė).		1. Perkelti el. bilieto sąvoką į Transporto veikos pagrindų įstatymą.	2012-12-31.
			2. Sukurti el. bilieto koncepciją.	2012-12-31
2.	Siekdami užtikrinti el. bilieto projekto veiklų įgyvendinimo tęstinumą, siūlome:			
2.1.	sudaryti el. bilieto sistemų kūrimo užbaigimo galutinę sąmatą, patvirtinti šių sistemų esamų trūkumų šalinimo planą ir procedūras, užtikrinančias numatytų darbų ir jiems skirtų lėšų panaudojimo kontrolę;	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Skelbiamas pirkimas esamų trūkumų šalinimui. Darbų kontrolei / lėšų panaudojimui rekomenduojame sukurti darbo grupę, su atsiskaitymu kuruojančiam asmeniui iš Vilniaus miesto savivaldybės pusės. <i>Pastaba: Jei konkursas būtų nutrauktas ne nuo pirkėjo kaltės galimas termino pratęsimas.</i>	2013-09-01
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Eksplloatuoti Kauno miesto el. bilieto sistemą, šalinti eksploatavimo metu išylančias problemas.	<i>Vadovaujantis Kauno miesto savivaldybės administracijos, AB „Autrolis“ ir UAB „Kauno autobusai“ 2008-04-16 įrangos patikėjimo sutartimi.</i>
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Pavirtinti el. bilieto sistemos trūkumų šalinimo planą ir paskirti už jo įgyvendinimą atsakingus asmenis.	2014-10-31
2.2.	peržiūrėti su el. bilieto sistemų plėtra susijusius strateginius dokumentus, siekiant nustatyti pagrindinius šių sistemų kūrimo ir veiklos vertinimo rodiklius ir jų vertinimo tvarkos aprašus;	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Sudaryti darbo grupę, kuri peržiūrėtų su el. bilieto sistemų plėtra susijusius strateginius dokumentus ir nustatytų pagrindinius šių sistemų kūrimo ir veiklos vertinimo rodiklius ir jų vertinimo tvarkos aprašus.	2012-02-02

Eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Peržiūrėti strateginius dokumentus, nustatyti vertinimo rodiklius ir jų vertinimo tvarkos aprašus.	2012-09-01
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Bus peržiūrimos bei koreguojamos Klaipėdos miesto savivaldybės strateginiame plane numatytos priemonės, nustatant pagrindinius el. bilieto kūrimo ir veiklos vertinimo rodiklius.	2012-10-31
2.3.	atsižvelgiant į Valstybės informacinių sistemų kūrimo rekomendacijas patvirtinti el. bilieto sistemų kūrimo ir saugos dokumentaciją ir įteisinti eksploatuojamas el. bilieto sistemas;	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Įteisinimas bus vykdomas pirkimu, kuris paminėtas 2.1 punkte.	2013-05-01
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Įteisinti eksploatuojamas el. bilieto sistemas vadovaujantis Valstybės informacinių sistemų kūrimo rekomendacijomis.	2012-09-01
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Pagal teisės aktų reikalavimus bus parengti dokumentai, reikalingi el. bilieto sistemos tinkamam eksploatavimui (patvirtinti planai, informacinės sistemos ir duomenų saugos nuostatai, informacinės sistemos specifikacija).	2014-10-31
2.4.	pasirašyti visos el. bilieto projekto metu įsigytos el. bilieto sistemų techninės ir programinės įrangos perdavimo sutartis, nenaudojamą el. bilieto sistemų techninę ir programinę įrangą panaudoti arba priimti sprendimus dėl tolesnio šios įrangos naudojimo;	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Vykdyti 2010-10-20 Vilniaus miesto savivaldybės tarybos sprendimą Nr. 1-1771.	2012-04-31
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Kauno miesto savivaldybės, AB „Autrolis“ ir UAB „Kauno autobusai“ įrangos patikėjimo sutartis pasirašyta 2008-04-16.	2013-09-30
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Su VšĮ „Klaipėdos kelevinis transportas“ sudaryti el. bilieto įrangos perdavimo panaudos sutartį.	2012-06-30
			Peržiūrėti nenaudojamą el. bilieto įrangą ir priimti sprendimus dėl tolesnio šios įrangos naudojimo.	2012-12-31
2.5.	pasirašyti tarpusavio susitarimus dėl el. bilietų sistemų veiklos suderinamumo, duomenų mainų, saugumo užtikrinimo;	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Pasirašyti techninį dokumentą, kurio pagrindu būtų vykdomi duomenų mainai automatinio būdu. Įkurti nuolatinę darbo grupę elektroninių atsiskaitymų sistemos standartui sukurti ir publikuoti.	2012-06-01
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Vadovaujantis Duomenų ir informacijos apsikeitimo tarp projekto partnerių 2008-12-24 sutartimi parengti duomenų pasikeitimo susitarimus tarp el. bilieto operatorių, juos pasirašyti ir vykdyti.	<i>Kai projekto partnerių el. bilietų operatoriai įdiegs bilingo sistemas savo miestų viešajame transporte.</i>
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Pasirašyti susitarimus, kurių pagrindu tarp miestų vyktų duomenų mainai.	2012-06-30

Eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
2.6.	paskelbti sąlygas ir informaciją kitoms savivaldybėms, kaip būtų galima naudotis jau sukurtomis el. bilietais sistemomis, arba suderinti turimas el. bilietais sistemas su jau sukurtomis.	Vilniaus miesto savivaldybės administracija	Įkurti nuolatinę darbo grupę elektroninių atsiskaitymų sistemos standartui sukurti ir publikuoti.	2013-09-01
		Kauno miesto savivaldybės administracija	Teikti metodinę pagalbą kitoms Lietuvos savivaldybėms, diegiantiems el. bilietais sistemas, dalintis patirtimi ir žiniomis.	Nuolat
			Vadovaujantis 2008-02-28 projekto valdymo grupės posėdžio protokolu kelti klausimą dėl sąlygų nustatymo kitoms savivaldybėms naudoti tą pačią technologinę el. kortelę savivaldybių viešajame transporte.	Kai projekto partnerių el bilietais operatoriai įdiegs bilieto sistemas savo miestų viešajame transporte.
			Sudaryti darbo grupę, kviečiant į ją IVPK, Susisiekimo ministerijos, savivaldybių, žinybų, kurios numato diegti el. bilietus atsiskaitymui už teikiamas paslaugas, informacinių technologijų bendroves, atstovaujančių asociacijų atstovus. Ji siūlytų Lietuvos Respublikoje naudojamų standartų projektus, kuriuos aprobutų valdžios institucijos.	2012-03-01
		Klaipėdos miesto savivaldybės administracija	Sudaryti galimybes kitiems miestams naudotis jau sukurtomis el. bilietais sistemomis	2013-06-30

Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais:

Susisiekimo ministerija:

Tel. 8-5-2393999 el. paštas: ausra.siniuviene@sumin.lt

Vilniaus miesto savivaldybės administracija:

E. miesto departamento direktoriaus pavaduotojas J. Pidkovas

Tel. 8-5-2112745 el. paštas: jonas.pidkovas@vilnius.lt

Kauno miesto savivaldybės administracija:

Tel. 8-37-422608 el. paštas: info@kaunas.lt

Klaipėdos miesto savivaldybės administracija:

Miesto ūkio departamento Viešosios tvarkos ir Transporto skyriaus Transporto poskyrio vedėjas R. Mockus

Tel. 8-46-396090 el. paštas: rimantas.mockus@klaipeda.lt

Valstybinio audito ataskaitos
 „Viešojo transporto elektroninio bilieto
 sistemos Lietuvoje“
 2 priedas

**Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose nenaudojamos el. bilieto sistemų
 įrangos sąrašas**

Vilnius			Kaunas			Klaipėda		
Įranga	Kiekis vnt.	Bendra kaina Lt	Įranga	Kiekis vnt.	Bendra kaina Lt	Įranga	Kiekis vnt.	Bendra kaina Lt
Keleivių informavimo švieslentė	35	641 678,10	Spausdintuvas	2	1 340,00	Trumpo nuotolio informacijos apsikeitimo įranga (bevielės priegijos taškas)	2	5 295,84
Sertifikuoti įtampos keitikliai	35	169 734,60	Galingas lazerinis spausdintuvas	1	9 660,00	Fiskalinis kasos aparatas	160	276 969,60
Dispečerizavimo centro techninė įranga (kompiuteriai)	3	Įrangos vertė bendroje programinės įrangos kainoje	Strimeris	1	6 270,00	Dispečerizavimo centro techninė įranga (kompiuteriai)	2	Įrangos vertė bendroje programinės įrangos kainoje
Fiskalinis spausdintuvas Datecs FP-1000	710	1 227 448,90				Sisteminiis kompiuteris (OBC)	25	106 937,50
						Elektroniniai komposteriai	104	444 860,00
Iš viso: 2 038 861,60 Lt			Iš viso: 17 270,00 Lt			Iš viso: 834 062,94 Lt		
Bendra suma 2 891 798,24 Lt								

Šaltinis – Valstybės kontrolė.

Valstybinio audito ataskaitos
„Viešojo transporto elektroninio bilieto
sistemos Lietuvoje“
3 priedas

El. bilieto sistemų, jų turto valdymo ir saugos analizė

1 lentelė. El. bilieto sistemų valdymo ir saugos priemonių palyginimas su bendraisiais valstybės informacinių sistemų valdymo ir saugos reikalavimais

El. Nr.	Dokumento ar siekiamo rezultato trumpas aprašymas	Vilniaus m.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Nuoroda į valstybės informacinių sistemų valdymo ir saugos reikalavimus
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 19 d. nutarimu Nr. 451 patvirtintos Valstybės informacinių sistemų steigimo ir įteisinimo taisyklės					
1.	Informacinės sistemos nuostatai (dokumentas, kuriame pateikta pagrindinė informacinė sistema apibūdinanti informacija, pagrindžianti informacinės sistemos reikalingumą).	Nėra	Nėra	Nėra	4 p.
2.	Informacinės sistemos specifikacija (dokumentas, kuriame pateikti techniniai reikalavimai, keliami informacinei sistemai, ekonominis pagrindimas ir darbų planas).	Nėra	Nėra	Nėra	10 p.
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997-09-04 nutarimu Nr. 952 patvirtinti Bendrieji elektroninės informacijos saugos valstybės institucijų ir įstaigų informacinėse sistemose reikalavimai					
3.	Duomenų saugos nuostatai (apibrėžia bendras informacinių sistemų saugos nuostatas, el. informacijos saugos valdymą, organizacinius ir techninius reikalavimus, saugos reikalavimus personalui ir naudotojų supažindinimo su saugos dokumentais principus).	Nėra	Nėra	Nėra	6.1 p.
4.	Saugaus elektroninės informacijos tvarkymo taisyklės (apibrėžia el. informacijos bendras tvarkymo nuostatas, techninių ir kitų saugos priemonių aprašymą, saugaus el. informacijos tvarkymo būdus, reikalavimus, keliamus informacinių sistemų funkcionavimui reikalingoms paslaugoms ir jų teikėjams).	Nėra	Nėra	Nėra	6.2 p.
5.	Informacinės sistemos veiklos tęstinumo valdymo planas (apibrėžia bendras nuostatas veiklos tęstinumo valdymui, organizacinę struktūrą, veiklos tęstinumo valdymo ir veiksmingumo išbandymo nuostatas).	Nėra	Nėra	Nėra	6.3 p.
6.	Informacinės sistemos naudotojų administravimo taisyklės (nustato bendrąsias nuostatas vartotojų administravimui, naudotojų įgaliojimų, teisių, pareigų, susipažinimo su saugos dokumentais tvarkas, duomenų teikimo naudotojams kontrolės tvarkas).	Nėra	Nėra	Nėra	6.4 p.
7.	Saugos įgaliotinis (vadovo paskirtas atsakingas asmuo įgyvendinantis el. informacijos saugą informacinėse sistemose).	Nėra	Nėra	Nėra	15 p.
8.	Administratorius (atsakingas asmuo, atliekantis valstybės informacinės sistemos, valstybės ar žinybinio registro ar kitos informacinės sistemos priežiūrą).	Yra	Yra	Yra	19 p.
9.	Rizikos vertinimas (pagal pasirinktą metodiką atliktas veiksnų, galinčių turėti įtakos informacijos saugai, įvertinimas).	Nėra	Nėra	Nėra	30 p.
10.	Pokyčių valdymas (pokyčių identifikavimas, suskirstymas į kategorijas, įtakos vertinimas ir pokyčių prioritetų nustatymas).	Nėra	Nėra	Nėra	33 p.

11.	Saugos atitikties vertinimas (pagal pasirinktą metodiką atliktas saugos dokumentų ir realios informacijos saugos situacijos atitikties vertinimas).	Nėra	Nėra	Nėra	38 p.
Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008-10-27 įsakymu Nr. 1V-384 patvirtinti Valstybės institucijų ir įstaigų informacinių sistemų elektroninės informacijos techniniai saugos reikalavimai					
12.	Turi būti periodiškai atliekamas informacinės sistemos informacinių technologijų saugos atitikties vertinimas.	Nėra	Nėra	Nėra	3.1 p.
13.	Informacinės sistemos naudotojui teisė dirbti su konkrečia elektronine informacija turi būti ribojama ar sustabdoma, kai informacinės sistemos naudotojas atostogauja, vykdomas informacinės sistemos naudotojo veiklos tyrimas ir pan.; pasibaigus tarnybos (darbo) santykiams, informacinės sistemos naudotojo teisė naudotis informacine sistema turi būti panaikinta.	Nėra	Nėra	Nėra	3.5 p.
14.	Turi būti apribota fizinė prieiga prie informacinės sistemos tarnybinių stočių (atskiros rakinamos patalpos arba rakinama spinta).	Yra	Yra	Yra	3.9.7 p.
15.	Patalpose, kuriose yra informacinės sistemos tarnybinės stotys, turi būti įrengti gaisro ir įsilaužimo davikliai, prijungti prie pastato signalizacijos ir apsaugos tarnybų.	Yra	Yra	Nėra	3.9.8 p.
16.	Turi būti užtikrintas informacinės sistemos prieinamumas ketvirtosios kategorijos informacinėms sistemoms ne mažiau kaip 70 proc. laiko darbo metu darbo dienomis, trečiosios kategorijos informacinėms sistemoms – ne mažiau kaip 90 proc. laiko darbo metu darbo dienomis, antrosios kategorijos informacinėms sistemoms – ne mažiau kaip 96 proc. laiko visą parą, pirmosios kategorijos informacinėms sistemoms – ne mažiau kaip 99 proc. laiko visą parą.	Nėra	Neatitinka trečiosios kategorijos reikalavimų	Nėra	3.9.9 p.
17.	Turi būti daromos atsarginės elektroninės informacijos kopijos, kurios turi būti laikomos atskiroje patalpoje.	Kopijos daromos tik tuose pačiuose el. bilieta sistemų aptarnaujančiuose serveriuose.			3.9.10 p.
18.	Atitikties vertinimas turi būti atliekamas ne rečiau kaip kartą per dvejus metus, jei teisės aktuose nenumatyta kitaip.	Nėra	Nėra	Nėra	4.1 p.
19.	Informacinė sistema turi perspėti administratorių, kai pagrindinėje informacinės sistemos kompiuterinėje įrangoje sumažėja iki nustatytos pavojingos ribos laisvos kompiuterio atminties ar vietos diske, ilgą laiką stipriai apkraunamas centrinis procesorius ar kompiuterių tinklo sąsaja.	Nėra	Nėra	Nėra	4.2 p.
20.	Informacinė sistema turi turėti įvestos el. informacijos tikslumo, užbaigtumo ir patikimumo tikrinimo priemones.	Yra	Yra	Nėra	4.4 p.
21.	Patekimas į informacinės sistemos tarnybinių stočių patalpas turi būti kontroliuojamas.	Yra	Yra	Nėra	4.6 p.
22.	Rezervinis maitinimo šaltinis turi užtikrinti informacinės sistemos pagrindinės kompiuterinės įrangos veikimą ne mažiau nei 10 min.	Nėra	Nėra	Nėra	4.7 p.

23.	Institucija turi numatyti atsargines patalpas, į kurias galėtų laikinai perkelti informacinės sistemos įrangą, nesant galimybių tęsti veiklą pagrindinėse patalpose; institucijos informacinės sistemos veiklos tęstinumo valdymo planas turi užtikrinti informacinės sistemos veiklos atnaujinimą atsarginėse patalpose per tokį laikotarpį, kad nebūtų nusižengta institucijos įsipareigojimams, susijusiems su informacinės sistemos veikla.	Nėra	Nėra	Nėra	4.9 p.
24.	Kopijos turi būti saugomos užrakintoje nedegioje spintoje.	Nėra	Nėra	Nėra	4.11 p.
25.	Periodiškai turi būti atliekami elektroninės informacijos atkūrimo iš kopijų bandymai.	Nėra	Nėra	Nėra	4.13 p.
26.	Atsarginės laikmenos su programine įranga turi būti laikomos nedegioje spintoje.	Nėra	Nėra	Nėra	4.14 p.
27.	Slaptažodis turi būti keičiamas ne rečiau kaip kas 6 mėnesius.	Nėra	Nėra	Nėra	4.15 p.
28.	Slaptažodį turi sudaryti ne mažiau kaip 6 simboliai.	Nėra	Yra	Yra	4.16 p.
29.	Slaptažodis turi būti sudarytas iš raidžių, skaičių ir specialiųjų simbolių.	Nėra	Yra	Yra	4.17 p.
30.	Keičiant slaptažodį informacinė sistema neturi leisti nustatyti slaptažodžio iš buvusių 3 paskutinių slaptažodžių.	Nėra	Nėra	Nėra	4.18 p.
31.	Pirmojo prisijungimo prie informacinės sistemos metu iš informacinės sistemos naudotojo turi būti reikalaujama, kad jis pakeistų slaptažodį.	Nėra	Nėra	Nėra	4.20 p.
32.	Atitikties vertinimas turi būti atliekamas ne rečiau kaip kartą per metus, jei teisės aktuose nenustatyta kitaip.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos		5.2 p.
33.	Turi būti reglamentuota nešiojamųjų kompiuterių, skirtų informacinės sistemos elektronei informacijai tvarkyti, naudojimo ne institucijos patalpose tvarka.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos		5.3 p.
34.	Svarbiausia kompiuterinė įranga ir duomenų perdavimo tinklo mazgai turi turėti rezervinį maitinimo šaltinį, užtikrinantį šios įrangos veikimą ne mažiau kaip 30 min.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos		5.4 p.
35.	Svarbiausia kompiuterinė įranga, duomenų perdavimo tinklo mazgai ir ryšio linijos turi būti dubliuoti ir jų techninė būklė nuolat stebima.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos		5.5 p.
36.	Kompiuterinės įrangos gedimai turi būti registruojami žurnale.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos		5.6 p.
37.	Kompiuterinėse darbo vietose turi būti naudojamos centralizuotai valdomos kenksmingosios programinės įrangos aptikimo priemonės, kurios turi būti reguliariai atnaujinamos.	Serveriuose nėra naudojama apsauga nuo kenksmingo programinio kodo		Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	
38.	Tarnybinių stočių įvykių žurnaluose (angl. <i>Event log</i>) turi būti registruojami ir nustatyta laiką saugomi duomenys apie: įjungimą, išjungimą, sėkmingus ir nesėkmingus bandymus registruotis informacinėje sistemoje, bandymus prieiti prie informacinių išteklių, kitus svarbius saugai įvykius, nurodant informacinės sistemos naudotojo identifikatorių ir įvykio laiką, ši informacija turi būti reguliariai analizuojama.	Įvykiai registruojami, tačiau ši informacija nėra reguliariai analizuojama		Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	

39.	Atsarginės patalpos turėtų tenkinti pagrindinėms patalpoms keliamus reikalavimus arba institucijos informacinės sistemos veiklos tęstinumo valdymo planas turi nustatyti, kaip per minimalų laikotarpį pasiekti šių reikalavimų atitiktį.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.17 p.
40.	Kopijos turi būti saugomos užrakintoje nedegioje spintoje, kitose patalpose, nei yra įrenginys, kurio elektroninė informacija buvo nukopijuota, arba kitame pastate.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.18 p.
41.	Patekimas į patalpas, kuriose laikomos kopijos, turi būti registruojamas žurnale.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.19 p.
42.	Slaptažodis turi būti keičiamas ne rečiau kaip kas 3 mėnesius.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.20 p.
43.	Slaptažodį turi sudaryti ne mažiau kaip 8 simboliai.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.21 p.
44.	Keičiant slaptažodį informacinė sistema neturi leisti nustatyti slaptažodžio iš buvusių 6 paskutinių slaptažodžių.	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.22 p.
45.	Administratorius savo tapatybę turi patvirtinti slaptažodžiu, kuriam keliami aukštesni reikalavimai negu naudotojų slaptažodžiams, arba kitomis autentiškumo patvirtinimo priemonėmis (pvz., biometrinėmis, lustinėmis kortelėmis ir pan.).	Nėra	Nevertinta, nes miestai neplanuoja pasirinkti II kategorijos	5.23 p.

2 lentelė. Vilniaus ir Klaipėdos miestuose savivaldybių įsigytos el. bilieto sistemų techninės ir programinės įrangos perdavimo vertinimas

Vilniaus miesto savivaldybės administracija

Nuo 2008 m. lapkričio 17 d., nesant savivaldybės tarybos sprendimo ir nesudariusi sutarties, SĮ „Susisiekimo paslaugos“, UAB „Vilniaus autobusai“ ir UAB „Vilniaus troleibusai“ faktiškai naudojo Vilniaus miesto savivaldybei nuosavybės teise priklausantį ir patikėjimo teise savivaldybės administracijos valdomą ilgalaikį turtą, taigi buvo pažeistos Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo³⁴ 11 str. 2 d. ir 13 str. 2 d. nuostatos.

Audito metu (2010 m. spalio 20 d.) savivaldybės taryba nusprendė perduoti savivaldybei priklausantį turtą (techninę ir programinę įrangą už 10,5 mln. Lt) įmonėms UAB „Vilniaus autobusai“, UAB „Vilniaus troleibusai“ ir SĮ „Susisiekimo paslaugos“ 5 metams pagal turto patikėjimo sutartis, įgaliodama sutartis pasirašyti administracijos direktorių, tačiau savivaldybės administracijos direktorius turto patikėjimo sutartį sudarė tik su SĮ „Susisiekimo paslaugos“. Savivaldybės administracijos direktorius iki 2011 m. birželio mėn. su UAB „Vilniaus autobusai“ ir UAB „Vilniaus troleibusai“ nebuvo sudaręs turto patikėjimo sutarčių dėl savivaldybei nuosavybės teise priklausančio turto, kurį naudoja savivaldybės kontroliuojamos bendrovės, ir neužtikrino, kad savivaldybės turtas būtų valdomas, naudojamas ir disponuojama juo Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 11 str. 3 ir 4 dalyse nustatyta tvarka.

Klaipėdos miesto savivaldybės administracija

Nuo 2008 m. lapkričio 17 d., nesant savivaldybės tarybos sprendimo ir nesudariusi sutarties, viešoji įstaiga „Klaipėdos keleivinis transportas“ faktiškai naudojo Klaipėdos miesto savivaldybei nuosavybės teise priklausantį ir patikėjimo teise savivaldybės administracijos valdomą turtą, taigi buvo pažeistos Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 11 str. 2 d. ir 13 str. 2 d. nuostatos, Klaipėdos miesto savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarkos aprašo 18 p.³⁵

2010 m. gruodžio 23 d. savivaldybės taryba nusprendė perduoti viešajai įstaigai „Klaipėdos keleivinis transportas“ pagal panaudos sutartį 5 metams savivaldybei nuosavybės teise priklausantį ir savivaldybės administracijos patikėjimo teise valdomą ilgalaikį turtą (techninę ir programinę įrangą už 2,8 mln. Lt), tačiau savivaldybės administracijos direktorius iki 2011 m. birželio mėn. nebuvo sudaręs su VšĮ „Klaipėdos keleivinis transportas“ panaudos sutarties dėl turto neatlygintino naudojimo, taigi nesilaikė Klaipėdos miesto savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarkos aprašo 18 p. reikalavimų.

³⁴ Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas, 1998-05-12 Nr. VIII-729.

³⁵ Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos 2006-11-30 sprendimu Nr. T2-379 patvirtinta Klaipėdos miesto savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo tvarka.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Viešojo transporto elektroninio bilieto
 sistemos Lietuvoje“
 4 priedas

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestuose el. bilieto kortelių personalizacija

Lengvatų rūšys ³⁶	El. bilieto kortelių personalizacija		
	Vilniaus m.	Kauno m.	Klaipėdos m.
Asmenų, turinčių teisę įsigyti važiavimo bilietą su 50 proc. nuolaida (asmenys, kuriems sukako valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos amžius; asmenys, pripažinti iš dalies darbingais; per 1939–1990 m. okupaciją nukentėję asmenys; nukentėję nepriklausomybės gynėjai ir kt.).	●	●	●
Asmenų, turinčių teisę įsigyti važiavimo bilietą su 80 proc. nuolaida: dieninių bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo įstaigų dieninių skyrių mokiniai;	▲	▲	▲
Lietuvos Respublikos ir kitų ES valstybių narių piliečiai, studijuojantys ES valstybių narių aukštųjų mokyklų dieninių skyrių studentai;	■	▲	■
kiti asmenys, turintys teisę įsigyti važiavimo bilietą su 80 proc. nuolaida (aukštųjų mokyklų dieninių skyrių studentai; asmenys, kuriems sukako 80 m. ir vyresni; asmenys, kuriems nustatytas neįgalumo lygis, ar kurie pripažinti nedarbingais; asmenys, sulaukę senatvės pensijos amžiaus, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelis specialiųjų poreikių lygis ir kt.)	●	●	●

■ personalizuota ● nepersonalizuota ▲ planuojama personalizuoti

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybių administracijų ir šių miestų viešąjį transportą organizuojančių įmonių, įstaigų ir bendrovių pateiktą medžiagą.

³⁶ Lietuvos Respublikos transporto lengvatų įstatymas, 2000-03-30 Nr. VIII-1605 (su vėlesniais pakeitimais).

Valstybinio audito ataskaitos
„Viešojo transporto elektroninio bilieto
sistemos Lietuvoje“
5 priedas

Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų dotacijų ir kompensacijų pokyčiai 2007–2010 m.

